

בין מח"ר להיום

מערכת אקדמית לחרדים על פרשת דרכים

איליה זטקובצקי

ד"ר ראובן גל

אודות מוסד שמואל נאמן

מוסד שמואל נאמן הוקם בטכניון בשנת 1978 ביוזמת מר שמואל (סם) נאמן והוא פועל להטמעת חזונו לקידומה המדעי-טכנולוגי, כלכלי וחברתי של מדינת ישראל.

מוסד שמואל נאמן הוא מכון מחקר המתמקד בהתווית מדיניות לאומית בנושאי מדע וטכנולוגיה, תעשייה, חינוך והשכלה גבוהה, תשתיות פיסיות, סביבה ואנרגיה ובנושאים נוספים בעלי חשיבות לחוסנה הלאומי של ישראל בהם המוסד תורם תרומה ייחודית. במוסד מבוצעים מחקרי מדיניות וסקירות, שמסקנותיהם והמלצותיהם משמשים את מקבלי החלטות במשק על רבדיו השונים. מחקרי המדיניות נעשים בידי צוותים נבחרים מהאקדמיה, מהטכניון ומוסדות אחרים ומהתעשייה. לצוותים נבחרים האנשים המתאימים, בעלי כישורים והישגים מוכרים במקצועם. במקרים רבים העבודה נעשית תוך שיתוף פעולה עם משרדים ממשלתיים ובמקרים אחרים היוזמה באה ממוסד שמואל נאמן וללא שיתוף ישיר של משרד ממשלתי. בנושאי התוויית מדיניות לאומית שעניינה מדע, טכנולוגיה והשכלה גבוהה נחשב מוסד שמואל נאמן כמוסד למחקרי מדיניות המוביל בישראל.

עד כה ביצע מוסד שמואל נאמן מאות מחקרי מדיניות וסקירות המשמשים מקבלי החלטות ואנשי מקצוע במשק ובממשל. סקירת הפרויקטים השונים שבוצעו במוסד מוצגת באתר האינטרנט של המוסד. בנוסף מוסד שמואל נאמן מסייע בפרויקטים לאומיים דוגמת המאגדים של משרד התמ"ס - מגני"ט בתחומים: ננוטכנולוגיות, תקשורת, אופטיקה, רפואה, כימיה, אנרגיה, איכות סביבה ופרויקטים אחרים בעלי חשיבות חברתית לאומית. מוסד שמואל נאמן מארגן גם ימי עיון מקיפים בתחומי העניין אותם הוא מוביל.

יו"ר מוסד שמואל נאמן הוא פרופ' **זאב תדמור** וכמנכ"ל מכהן פרופ' **עמרי רנד**.

כתובת המוסד:

מוסד שמואל נאמן, קרית הטכניון, חיפה 32000

טלפון: 04-8292329, פקס: 04-8231889

כתובת דוא"ל: info@neaman.org.il

כתובת אתר האינטרנט: www.neaman.org.il

פרויקט "שילוב חרדים"

בין מח"ר להיום

מערכת אקדמית לחרדים על פרשת דרכים

איליה זטקובצקי
ד"ר ראובן גל

יוני 2015

אין לשכפל כל חלק מפרסום זה ללא רשות מראש ובכתב ממוסד שמואל נאמן מלבד לצורך ציטוט של קטעים קצרים במאמרי סקירה ופרסומים דומים תוך ציון מפורש של המקור

הדעות והמסקנות המובאות בפרסום זה הן על דעת המחברים ואינן משקפות בהכרח את דעת מוסד שמואל נאמן

תקציר מנהלים

דו"ח זה מהווה מסמך ייחודי ובלעדי בהערכת תכנית המח"ר (מסגרות חרדיות) במוסדות אקדמיים בישראל – תכנית שהוכנה והופקה ע"י הות"ת במטרה לעודד שילוב חרדים בלימודים אקדמיים.

הצטרפותם של צעירים חרדים לעולם האקדמי הינה אחת הדרכים החשובות להבטחת השתלבות ראויה של האוכלוסייה החרדית במשק ישראלי. רכישת השכלה גבוהה צפויה לשפר מאוד את הסיכויים של מועמדים חרדים להכנס ולהצליח בשוק העבודה ובכך לסייע לציבור זה להעלות את רמת החיים שלהם ואולי אף להתגבר על הניכור החברתי מקבוצות אחרות בישראל – וכמובן לתרום לשוק העבודה ולכלכלה בישראל.

אי לכך, הגברת הקשר בין העולם החרדי לעולם האקדמי הפכה לאחד היעדים החשובים של המועצה להשכלה גבוהה (מ"ג) ושל הזרוע הביצועית שלה – הועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת). **בשנת 2012 הופעלה על ידי הות"ת תכנית מיוחדת להקמת מסגרות חרדיות במוסדות אקדמיים בישראל (תכנית מח"ר)**. מטרת התכנית הייתה לסייע לגופים אקדמיים להתאים את עצמם לצרכי האוכלוסייה החרדית וכך להפוך את ההשכלה הגבוהה למקובלת יותר בעיני הציבור החרדי, להבטיח לו אפשרויות רבות יותר לקבל תואר אקדמי ובכך לשפר את מצבו בשוק העבודה. תוכנית המח"ר מיועדת להבטיח לחרדים לימודים אקדמיים במסגרת מתאימה לצרכיהם, אך כזו שבה תוכן הלימודים, רמת הסגל ותשתיות הלימודים יהיו כולם זהים לתוכנית המקבילה במוסד האב.

מוסד שמואל נאמן מנהל מעקב קבוע אחרי תהליך השתלבות החרדים בעולם האקדמי. צוות "שילוב חרדים" פרסם בשנתיים האחרונות מספר מסמכים בנושא שעסקו בהיבטים שונים של התהליך וכללו המלצות להאצה שלו.

המסמך הנוכחי ממשיך ומרחיב את העבודה שנעשתה בשנים קודמות. במסגרת הדו"ח מוצג מיפוי מפורט של מוסדות ההשכלה הגבוהה המותאמים לציבור החרדי וגם ניתוח תהליכי ההשתלבות של הצעירים החרדים במוסדות אלו **בשנה"ל תשע"ד**. הניתוח כולל בדיקת רבדים שונים, ביניהם מספר וטיב המוסדות האקדמיים, מגוון המקצועות הנלמדים, מאפייני הסטודנטים ועוד. דגש מיוחד ניתן למעקב אחרי התפתחות תכנית המח"ר מאז השקתה ולבדיקת השפעתה על תהליך הצטרפות החרדים לאקדמיה.

להלן הממצאים העיקריים של הדו"ח:

- סה"כ מספר הסטודנטים החרדים שלמדו במסגרות אקדמיות בשנת הלימודים תשע"ד עמד על כ- **10,000**; כ-60% מהם הן נשים.
- מאז שנה"ל תשע"ב חלה עליה במספר הסטודנטים החרדים, אך היא נובעת רק מגידול במספר הנשים החרדיות שפנו ללימודים אקדמיים.
- העליה התרחשה בעיקר בשלוחות חרדיות במכללות המוכרות.
- בתחום בחירת מקצועות הלימוד לא חלו שינויים מהפכניים בשנים האחרונות. עם זאת, מספר המסלולים המוצעים לציבור החרדי גדל, התווספו מקצועות חדשים, בעיקר בתחום הפך-רפואי.
- מספר המוסדות האקדמיים שפתחו את שעריהם לאוכלוסייה החרדית מאז פרסום הקול הקורא של ות"ת גדל וממשיך לגדול, אך חלקן של אוניברסיטאות המחקר בגידול זה הוא זעום ביותר.
- קצב הגידול במספר הסטודנטים הואט בשנה"ל תשע"ד ואף הופיעו סימנים לבליתנו האפשרית בשנה"ל תשע"ה.
- המאפיינים הדמוגרפיים של הסטודנטים החרדים עדיין נבדלים ממאפייני כלל הציבור החרדי.

המסקנה העיקרית של המסמך היא שבמסגרת פרויקט המח"ר הושגו אכן תנאי לימוד טובים יותר למי שמעוניין ללמוד, אך האוכלוסייה החרדית בכללה עדיין לא מעוניינת לרכוש השכלה גבוהה ותכנית המח"ר לא הצליחה לשנות מציאות זאת, נכון להיום. לפיכך, ספק רב, אם תכנית המח"ר, בצורתה הנוכחית וללא צעדים משלימים, מסוגלת להביא לפריצת דרך בשילוב חרדים בלימודים אקדמיים.

המסמך כולל שורה של המלצות, אשר הוצעו בעקבות ניתוח הסיבות לתופעות אלה. בין ההמלצות:

- **צעדים משלימים לעידוד לימודי חול** במוסדות החינוך לבנים חרדים. רוב הצעדים האלה פורטו במסגרת "דו"ח לימודי אמ"מ" (2012) של מוסד שמואל נאמן, אך טרם מומשו. מטרת הצעדים – לצמצם את הפער בין רמת הידע של גברים חרדים לבין הדרישות של המוסדות להשכלה גבוהה וכך להקל עליהם את הכניסה לעולם האקדמי.
- **שינוי דרכי המימון במסגרת תכניות המח"ר.** מימון דיפרנציאלי הנותן עדיפויות מסלולים מסוימים (מדע וטכנולוגיה), מימון ארוך טווח ומימון מעטפת תורנית.
- **שינוי הגדרות הזכאים למימון** – ההגדרות הקיימות מונעות כניסתן של אוכלוסיות שלמות מקרב הציבור החרדי לעולם האקדמי. כמו כן הן מבודדות סטודנטים חרדים מקבוצות אחרות ובכך אינן תורמות לתהליך השילוב.
- **שיתוף פעולה עם נציגי הקהילות ומנהיגי הציבור החרדי** בכל צעדי קידום תכנית המח"ר.
- **מעקב קבוע וליווי של הערכה מעצבת** שיאפשרו זיהוי מגמות בתהליך השילוב ותגובה אופרטיבית לאירועים המשפיעים עליו.

רק מימוש המלצות אלה עשוי ליצור לגיטימציה – ולו גם 'שקטה' וחלקית – ללימודים אקדמיים בחלקים רחבים יותר של הציבור החרדי ולקדם הצטרפות צעירים מכל חלקי הציבור החרדי לעולם האקדמי.

תוכן עניינים

1.....	תקציר מנהלים
5.....	הקדמה
7.....	חלק א' – ניתוח מאפיינים ומגמות
7.....	ניתוח לפי מוסדות לימוד
9.....	ניתוח נתונים סטטיסטיים
9.....	ניתוח לפי סוג מוסד לימודי
11.....	ניתוח לפי שנים
14.....	ניתוח לפי מקצועות
16.....	מח"רים
18.....	ניתוח נתונים סוציו-דמוגרפיים
18.....	אוכלוסיית המחקר
19.....	ניתוח גיל הסטודנטים
21.....	ניתוח מאפיינים דמוגרפיים נוספים
23.....	סיכום
27.....	המלצות
30.....	חלק ב' - מיפוי מסגרות חרדיות
30.....	הקריה האקדמית אונו - הקמפוס החרדי
32.....	מכללה אקדמית הדסה ירושלים – קמפוס שטראוס
34.....	המכללה האקדמית אשקלון
36.....	עזריאלי- המכללה האקדמית להנדסה ירושלים
37.....	המרכז לאמנות חזותית לציבור החרדי - "אמן-בצלאל"
39.....	המכללה האקדמית להנדסה ע"ש סמי שמעון
40.....	המכללה האקדמית צפת
41.....	בית הספר הגבוהה לטכנולוגיה (בג"ט)
44.....	מכללה חרדית ירושלים
46.....	מרכז י.נ.ר ללימודי נישואין ומשפחה
48.....	מכללה חרדית בני ברק (מבח"ר)
50.....	האוניברסיטה הפתוחה
51.....	האוניברסיטה העברית
52.....	הטכניון
53.....	אוניברסיטת בר אילן
54.....	ביבליוגרפיה
55.....	נספח 1 – מכתבים למוסדות חינוך

רשימת איורים

- איור 1: חלוקת סטודנטים לפי סוגי המוסדות, תשע"ב מול תשע"ד (%) 10
- איור 2: סטודנטים חרדים לפי שנות לימוד (בשנה"ל תשע"ד) 11
- איור 3: סטודנטים גברים לפי שנים, בג"ט (בשנה"ל תשע"ד) 12
- איור 4: סטודנטים גברים לפי שנים, המכללה החרדית ירושלים (בשנה"ל תשע"ד) 12
- איור 5: סטודנטים גברים לפי שנים, קריית אונו (בשנה"ל תשע"ד) 13
- איור 6: סטודנטים גברים לפי שנים, קריית אונו (בשנה"ל תשע"ד) 14
- איור 7: חלוקה לפי מסלולים - גברים מול נשים (בשנה"ל תשע"ד) 15
- איור 8: חלוקת הסטודנטים במסגרות החרדיות - אוניברסיטאות מול מכללות, תשע"ד (באחוזים) 17
- איור 9: גיל הכניסה ללימודים בבג"ט, תשס"ט - תשע"ד 20
- איור 10: שירות צבאי ואזרחי בקרב הסטודנטים החרדים בבג"ט, תשע"ד 22
- איור 11: מקורות לגידול במספר הסטודנטים בשנים תשע"ב - תשע"ד 31
- איור 12: מקורות לגידול במספר הסטודנטים לפי מסלולים (לא כולל מכינות) בין השנים תשע"ב לתשע"ד 42

רשימת טבלאות

- טבלה 1: סה"כ מספר הסטודנטים החרדים (כולל מח"ר) לפי מוסדות לימוד, תשע"ד 7
- טבלה 2: מוסדות אקדמיים מותאמים לציבור החרדי, תשע"ד מול תשע"ב 8
- טבלה 3: חלוקת סטודנטים לפי סוגי מוסדות, תשע"ב מול תשע"ד 9
- טבלה 4: סטודנטים לפי מסלול, תשע"ד (לא כולל מכינות) 14
- טבלה 5: מספר סטודנטים במסגרות חרדיות, תשע"ג מול תשע"ד 16
- טבלה 6: גיל חציוני של הסטודנטים, תשע"ד 19
- טבלה 7: חלוקת הסטודנטים לפי קבוצות גיל עיקריות, תשע"ד 19
- טבלה 8: שיעור הנשואות בקרב הסטודנטיות יחסית לאוכלוסייה החרדית ולאוכלוסייה הכללית והדתית 21
- טבלה 9: שכבת גיל 20-24 - מספר הילדים הממוצע ומספר הנשים ללא ילדים - סטודנטיות מול כלל האוכלוסייה והציבור החרדי 21
- טבלה 10: שכבת גיל 25-29 - שיעור הסטודנטים הנשואים בבג"ט מול כלל האוכלוסייה והציבור החרדי והדתי (%) 21

הקדמה

השתלבותו של הציבור החרדי בעולם האקדמי הינו תהליך חשוב, אך רגיש במיוחד. רגישותו נובעת מעצם אופיים של שני העולמות האלה – האקדמי והחרדי.

העולם האקדמי הינו כלי משמעותי לסוציאליזציה בעולם המודרני. זכותם ואף חובתם של אנשי האקדמיה להביע את דעתם ולחנך את הסטודנטים לפי ערכיהם ("חופש אקדמי") -- הינו אחד העקרונות המקודשים ביותר של העולם הזה. רבים מייחסים לאקדמיה תפקיד מכריע בקביעת האידאולוגיה ותפיסת העולם של החברה המודרנית. העולם החרדי, מצידו, נוצר כהתנגדות לניסיונות לקבוע מערכת ערכים אלטרנטיבית למוסר התורני. זאת הסיבה העיקרית ליחס החשדני של הציבור החרדי לאקדמיה.

עם זאת, רכישת השכלה גבוהה הינה מפתח להשתלבות מוצלחת בכלכלה מודרנית. אם הציבור החרדי מעוניין לתפוס במשק הישראלי מקום ראוי ולא לשמש בתור "חוטבי עצים ושואבי מים", או להישאר ברמת העוני המאפיינת אותו כיום -- הכניסה לעולם האקדמי היא כמעט ברירת מחדל עבורו.

תהליך כניסתם של הצעירים החרדים לאקדמיה, אשר מתנהל תחת שני האילוצים המנוגדים האלה, הוא קשה ומסובך וחשוב להימנע מצעדים חפזים ולא אחראים שעלולים לסכן אותו. **מוסד שמואל נאמן מנהל מעקב קבוע אחרי תהליך השתלבות החרדים בעולם האקדמי במטרה לעודד אותו, אך מבלי לפגוע באורח החיים של הציבור הזה.**

במסגרת עבודה זאת צוות פרויקט 'שילוב חרדים' פרסם מספר ניירות עמדה, כגון: "קיום לדמות הסטודנט החרדי" (2011), "מיפוי מוסדות אקדמיים בישראל המתאמים לציבור החרדי" (2012), "פוטנציאל חרדים לאוניברסיטאות (2013). הצעדים לעידוד רכישת השכלה גבוהה ע"י צעירים חרדים פורטו גם במסמכים אחרים, כגון: "מפת הדרכים" (2010), "דו"ח לימודי אמ"מ" (2012), "הדרך לשילוב" (2012).¹

כמו כן, צוות 'שילוב חרדים' קיים מגעים עם מקבלי החלטות במערכת פוליטית, בעולם אקדמי ובציבור החרדי כדי לעודד את התהליך ולמנוע פגיעה בציבור החרדי – הן מבחינת שמירת אופיו, והן מבחינת יכולתו לקבל השכלה ראויה. אחת התוצאות של אותם מגעים היא יצירת **תכנית מיוחדת להקמת מסגרות חרדיות במוסדות אקדמיים בישראל (תכנית מח"ר) שעוצבה ע"י הועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת) של המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג), תוך שיתוף פעולה עם צוות "שילוב חרדים".**

מטרת התכנית הייתה לסייע לגופים אקדמיים להתאים את עצמם לצרכי האוכלוסייה החרדית ולהפוך את ההשכלה הגבוהה למקובלת יותר בעיני הציבור החרדי, להבטיח לו אפשרויות רבות יותר לקבל תואר אקדמי ובכך לשפר את מצבו בשוק העבודה. **תוכנית המח"ר מיועדת להבטיח לחרדים לימודים אקדמיים במסגרת מתאימה לצרכיהם, אך כזו שבה תוכן הלימודים, רמת הסגל ותשתיות הלימודים יהיו כולם זהים לתוכנית המקבילה במוסד האב.**

צוות פרויקט 'שילוב חרדים' במוסד שמואל נאמן מייחס חשיבות רבה לתכנית זאת ומנהל מעקב אחרי התקדמותה. כבר בשנה הראשונה להפעלת התכנית הוצע ע"י מוסד שמואל נאמן סיקור מיוחד בשם "מח"ר כבר כאן" (2013) הבוחן תוצאות מוקדמות של הפעלת תכנית זאת. המסקנה העיקרית של סיקור זה הייתה שהפעלת תכנית המח"ר הרחיבה את האופציות העומדות לרשות הצעירים החרדים שרוצים להשתלב בלימודים אקדמיים.

¹ כל המסמכים האלו ניתנים לצפייה ולהורדה באתר הפרויקט:

<http://www.neaman.org.il/Neaman2011/Templates/showpage.asp?DBID=1&LNGID=2&TMID=580&FID=964&IID=811>

המסמך הנוכחי ממשיך ומרחיב את העבודה שנעשתה בשנים קודמות. הוא מורכב משני חלקים עיקריים:

- **החלק הראשון – "ניתוח מאפיינים ומגמות"** – מורכב משני פרקים עיקריים: **"ניתוח נתונים סטטיסטיים"** ו**"ניתוח נתונים סוציו-דמוגרפיים"**. הפרק **"ניתוח נתונים סטטיסטיים"** כולל בדיקת מאפיינים של הסטודנטים החרדים במספר מימדים, כגון מין הסטודנטים, סוג מוסדות הלימוד בהם הם לומדים, מקצועות הנלמדים על ידם וגם בדיקת השינויים שחלו במאפיינים אלה אחרי הפעלת תכנית המח"ר. תת-פרק מיוחד מוקדש לסקירת מוסדות שנפתחו בעקבות הכרזה על תכנית זאת. הפרק השני – **"ניתוח נתונים סוציו-דמוגרפיים"**, מנסה לצייר 'פרופיל' של הסטודנטים החרדיים: שיעור הנשואים בקרבם, מספר הילדים הממוצע, אחוז בוגרי צבא, וכד' – ולהשוות את התמונה הזאת עם מאפיינים דומים של כלל האוכלוסייה החרדית ושל כלל הסטודנטים, כמו גם עם התמונה שהתקבלה מבדיקות שנעשו בשנים קודמות.
- **פרק חשוב בחלק ראשון – "סיכום והמלצות"** -- מאחד מסקנות שעולות מניתוחים שהתבצעו בפרקים קודמים של חלק א' לתמונה שלימה, שמאפשרת להחליט – האם ניתן לדבר בשלב זה על הצלחת תכנית המח"ר או לאו. חלק זה כולל גם המלצות של צוות "שילוב חרדים" לצעדים שעשויים להגביר את האפקטיביות של התכנית ולקדם תהליך השתלבותה של האוכלוסייה החרדית בעולם האקדמי.
- **החלק השני – "מיפוי מסגרות חרדיות"** – כולל נתונים של כל המוסדות האקדמיים המותאמים לאוכלוסייה החרדית, שמספרם גדל מאז הפעלת תכנית מח"ר. בין הנתונים – כתובת, אנשי קשר, המקצועות הנלמדים, מספר הסטודנטים משני המינים שלומדים בכל מקצוע, בשנה"ל תשע"ד ובבדיקה קודמת (בשנה"ל תשע"ג או תשע"ב). בחלק זה מובאים גם הערות המחברים המדגישות מגמות עיקריות בפעילות כל מסגרת ומסגרת וגם "תיאור עצמי" – תיאור מאפיינים מיוחדים של כל מוסד, כפי שנכתב ע"י נציגיו (במידה וסיפור כזה נשלח אלינו).

חלק א' – ניתוח מאפיינים ומגמות

ניתוח נתונים סטטיסטיים

בפרק זה נציג נתונים שונים על מאפייני הסטודנטים החרדים והמוסדות בהם הם לומדים. הנתונים יוצגו עפ"י החתכים הבאים:

1. ניתוח לפי מוסדות לימוד
2. ניתוח לפי סוג המוסד
3. ניתוח לפי שנות לימוד
4. ניתוח לפי מקצועות לימוד
5. פירוט מספר הסטודנטים במסגרות המח"ר.

ניתוח לפי מוסדות לימוד

נכון לסוף שנה"ל תשע"ד (2013/14) מסגרות חרדיות פועלות ב- 15 מוסדות אקדמיים מ- 5 סוגים (פירוט הסוגים - בפרק "[ניתוח לפי סוג מוסד](#)"). המוסדות האלה ומספר הסטודנטים בהם מופיעים בטבלה 1².

טבלה 1: סה"כ מספר הסטודנטים החרדים (כולל מח"ר) לפי מוסדות לימוד, תשע"ד

סה"כ	נשים	גברים	
2,712	1,123	1,589	קרית אונו
1,542	1,016	526	בג"ט
1,196	903	293	מכללה חרדית בני ברק
868	670	198	מכללה חרדית ירושלים
603	432	171	מכללת הדסה - קמפוס שטראוס
370	79	291	האוניברסיטה הפתוחה
182	117	65	מרכז י.נ.ר. ללימודי נישואין ומשפחה
100	58	42	אשקלון
88	8	80	האוניברסיטה העברית
82	82		המכללה להנדסה
65	65		בצלאל
55		55	הטכניון
52		52	סמי שמעון
36	21	15	צפת
30		30	בר אילן
0	0	0	המכון הטכנולוגי חולון
0			המכללה למנהל
7,981	4,574	3,407	סה"כ

²מכאן ואילך, אלא אם צויין אחרת, המקור לנתונים לשנה"ל תשע"ב הנו המסמך "מיפוי מוסדות אקדמיים בישראל המותאמים לציבור החרדי", 2012; המקור לנתונים לשנה"ל תשע"ג הנו המסמך "מח"ר כבר כאן", 2013; והנתונים לשנה"ל תשע"ד מוצגים כפי שהם הועברו ע"י המוסדות האקדמיים בעת ביצוע הסקר הנוכחי.

במסגרת הסקר המוצג נבדקו רק מוסדות אקדמיים המותאמים לאוכלוסייה החרדית, אך יש לציין כי חלק מהסטודנטים החרדים לומדים גם מחוץ למסגרות הללו. כך, למשל, בחלק מהמוסדות המופיעים בטבלה 1 סטודנטים חרדים לומדים גם במסלולים כלליים. במכללה ע"ש סמי שמעון לומדים במסלולים כלליים כ- 50 סטודנטים חרדים (בנים), בטכניון – כ- 10 סטודנטים, כמה עשרות סטודנטים (בנים ובנות) לומדים באוניברסיטה העברית וכ-100 או יותר – באוניברסיטת בר אילן.

סטודנטים חרדים לומדים גם במוסדות שבהם לא פועלות מסגרות חרדיות. באוניברסיטת אריאל, למשל, לומדים כ- 10 סטודנטים וכ- 20 סטודנטיות חרדיות. סטודנטים חרדים בודדים לומדים גם באוניברסיטאות נוספות. כמו כן, סטודנטיות חרדיות רבות (ובחלק מהמקרים – גם סטודנטים) לומדות במכללות דתיות לחינוך. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מעריכה את מספרם בכ- 2,000 איש³. סיכום כולל של כל הנתונים האלו מצביע על כך שהמספר הכולל של סטודנטים חרדים, גברים ונשים, בשנה"ל תשע"ד, עמד על כ-10,000.

מיפוי קודם (עבור שנה"ל תשע"ב) של המוסדות האקדמיים המותאמים לאוכלוסייה חרדית נעשה ע"י מוסד שמואל נאמן במסגרת הפרסום "שילוב חרדים: מודל, תסריטים ומיפוי" (גל, זטקובצקי, מלאך, 2012). המיפוי הנוכחי (עבור שנה"ל תשע"ד) מוצג בדו"ח זה. טבלה 2 מציגה את השינויים שחלו בשנתיים האלה.

כפי שניתן לראות, שתי מכללות – מכון לנדר ומרכז אקדמי כרמל – הפסיקו את הפעילות בשנתיים אלו. בשנה"ל תשע"ב במכללות הנ"ל למדו כ- 420 סטודנטים. מצד שני, חמישה מוסדות אקדמיים חדשים – האוניברסיטה העברית, אוניברסיטת בר-אילן, מכללת הדסה, המכללה להנדסה ומרכז בצלאל – פתחו את שעריהם בתשע"ד לסטודנטים חרדים ומכון נוסף – מרכז י.ג.ר – קיבל אישור לתת תארים. במוסדות החדשים לומדים כ- 920 סטודנטים, 515 מהם – בקמפוס שטראוס. נתון בולט הוא הירידה המשמעותית בתשע"ד במספר הגברים החרדים הלומדים במכללה החרדית ירושלים. על אף שמספר הנשים עלה בה, מכללה זו מסתמנת בסה"כ כזו שסבלה מהירידה הגדולה ביותר במספר הסטודנטים הלומדים בה בשנה"ל תשע"ד.

טבלה 2: מוסדות אקדמיים מותאמים לציבור החרדי, תשע"ד מול תשע"ב

פער	תשע"ב			תשע"ד					
	סה"כ	נשים	גברים	סה"כ	נשים	גברים			
522	333	189	2,190	790	1,400	2,712	1,123	1,589	קרית אונ
142	-84	226	1,400	1,100	300	1,542	1,016	526	בג"ט
296	503	-207	900	400	500	1,196	903	293	מכללה חרדית בני ברק
-332	270	-602	1,200	400	800	868	670	198	מכללה חרדית ירושלים
603	432	171	0			603	432	171	מכללת הדסה - קמפוס שטראוס
50	4	46	320	75	245	370	79	291	האוניברסיטה הפתוחה
182	117	65	0			182	117	65	מרכז י.ג.ר ללימודי נישואין ומשפחה
70	58	12	30		30	100	58	42	אשקלון
88	8	80	0			88	8	80	האוניברסיטה העברית
82	82	0	0			82	82	0	המכללה להנדסה
65	65	0	0			65	65	0	בצלאל
55	0	55	0			55	0	55	הטכניון
52	0	52	0			52	0	52	סמי שמעון
-109	-64	-45	145	85	60	36	21	15	צפת
30	0	30	0			30	0	30	בר אילן
0	0	0	0			0	0	0	המכון הטכנולוגי חולון
0	0	0	0			0	0	0	המכללה למנהל
-270	-110	-160	270	110	160	0			מכון לנדר
-150	-55	-95	150	55	95	0			המרכז האקדמי כרמל
1,376	1,559	-183	6,605	3,015	3,590	7,981	4,574	3,407	סה"כ

³ "השכלה גבוהה בישראל – נתונים נבחרים לרגל פתיחת שנת הלימודים האקדמית תשע"ה", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הודעה לעיתונות מ-26.10.2014, עמ' 6.

ניתוח לפי סוג מוסד לימודי

היום קיימים 5 סוגים של מוסדות חינוך שמפעילים מסגרות מיוחדות המאפשרות לאוכלוסייה החרדית לקבל תארים אקדמיים. להלן הפירוט:

1. **שלוחה חרדית במכללה פרטית מוכרת** - מסגרות נפרדות לחרדים הפועלת בתוך מכללות מעורבות ומעניקות תואר מטעמן.

בשנה"ל תשע"ד 6 מכללות הפעילו שלוחות כאלה: הקריה האקדמית אונו; המכללה האקדמית הדסה ירושלים; המכללה האקדמית אשקלון; עזריאלי – המכללה האקדמית להנדסה ירושלים; האקדמיה לאמנות ועיצוב "בצלאל"; המכללה האקדמית להנדסה ע"ש סמי שמעון; והמכללה האקדמית צפת. המכללה להנדסה ירושלים ואקדמיה "בצלאל" החלו להפעיל שלוחות כאלה רק בשנה"ל תשע"ג, במסגרת פרויקט מח"ר של הועדה לתכנון ולתקצוב (פירוט התכנית יובא בהמשך בפרק "מח"רים")

2. **מוסדות עצמאיים** - מוסדות ותיקים שרמתם הגבוהה הוכרה ע"י המועצה להשכלה גבוהה והותר להם להעניק לתלמידיהם תארים אקדמיים.

בשנה"ל תשע"ד ברשימת המוסדות העצמאיים מופיע רק בי"ס הגבוה לטכנולוגיה (בג"ט). מכללת בית וגן שהופיעה תחת סעיף זה בתשע"ב לא נכללה בדו"ח הנוכחי, זאת משום שבדיקות אחרונות הראו כי בית וגן היא מכללת חינוך דתית אינה מפעילה תכניות מיוחדות לחרדים (מה שלא גורע, כמובן, מרמתה הגבוהה).

3. **פלטפורמות** – מסגרות ארגוניות המשמשות כאכסניות למוסדות אקדמיים מוכרים, המעניקים את התואר מטעמם.

בשנה"ל תשע"ד פעלו 3 פלטפורמות: המכללה החרדית ירושלים, מרכז י.נ.ר. והמכללה החרדית בני ברק (מבח"ר). לצערנו, הנתונים ברוב הטבלאות בהמשך אינם כוללים את נתוני מבח"ר, זאת משום שהנהלת המכללה מסרבת באופן עקבי לשתף פעולה עם סוקרים חיצוניים ואינה מעבירה נתונים.

4. **האוניברסיטה הפתוחה** – תחת סעיף זה מופיעים סטודנטים חרדים שמקיימים לימודים עצמאיים (ללא קמפוס אחיד ובקצב הנקבע ע"י הסטודנט) במסגרת התואר שמעניקה האוניברסיטה הפתוחה.

5. **אוניברסיטאות** -- בשנה"ל תשע"ד פעלו שלושה מסלולים מיוחדים לחרדים ב-3 אוניברסיטאות בארץ: באוניברסיטה העברית, באוניברסיטת בר אילן ובטכניון. שלושת המסלולים האלו נפתחו במהלך שנה"ל תשע"ג במסגרת תכנית המח"ר.

הטבלה הבאה מציגה את חלוקת הסטודנטים החרדים בחמשת סוגי מוסדות החינוך הללו:

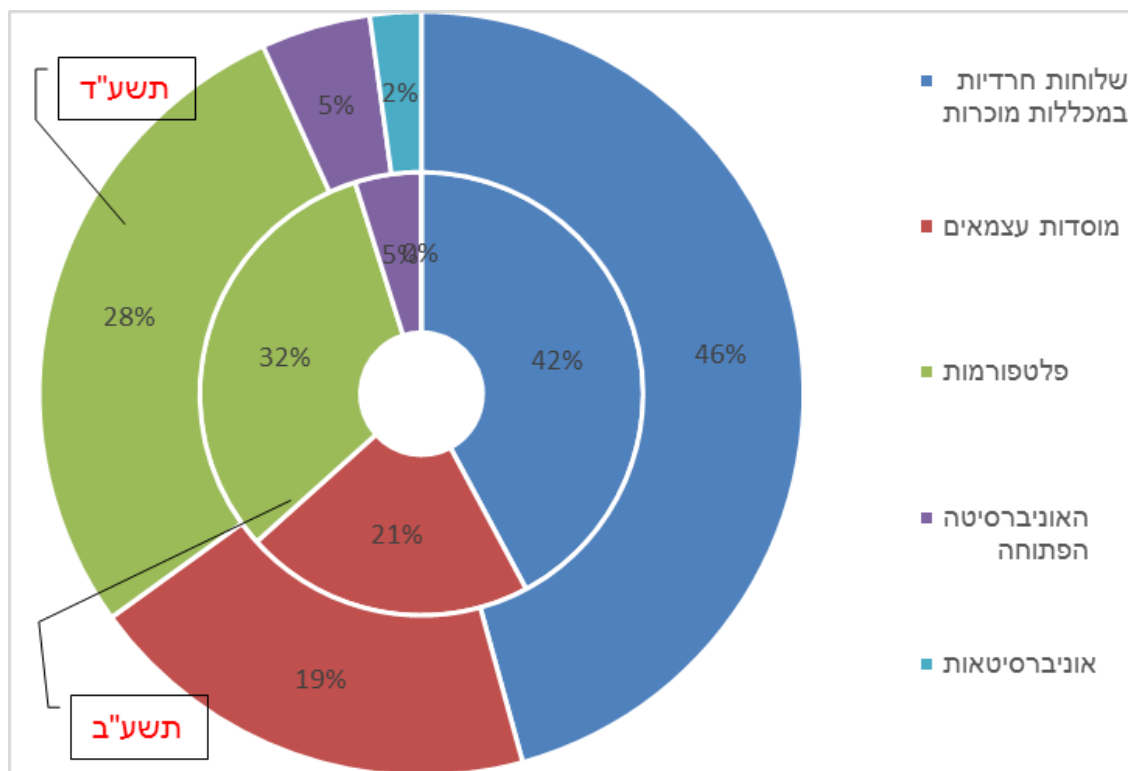
טבלה 3: חלוקת סטודנטים לפי סוגי מוסדות, תשע"ב מול תשע"ד

	תשע"ד			תשע"ב			שינוי		
	גברים	נשים	סה"כ	גברים	נשים	סה"כ	גברים	נשים	סה"כ
שלוחות חרדיות במכללות מוכרות	1,869	1,781	3,650	1,745	1,040	2,785	124	741	865
מוסדות עצמאיים	526	1,016	1,542	300	1,100	1,400	226	-84	142
פלטפורמות	556	1,690	2,246	1,300	800	2,100	-744	890	146
האוניברסיטה הפתוחה	291	79	370	245	75	320	46	4	50
אוניברסיטאות	165	8	173	0	0	0	165	8	173
סה"כ	3,407	4,574	7,981	3,590	3,015	6,605	-183	1,559	1,376

הערה: לא כולל מכללת בית וגן

טבלה 3 ואיור 1 מציגים את השינויים שחלו במספר הסטודנטים במוסדות מסוגים שונים בין שנה"ל תשע"ב לשנה"ל תשע"ד.

איור 1 : חלוקת סטודנטים לפי סוגי המוסדות, תשע"ב מול תשע"ד (%)

המסקנה העיקרית שעולה מהתבוננות בנתונים אלה היא שלמרות שסה"כ מספר הסטודנטים גדל בכל המסגרות, שיעור הסטודנטים עלה רק באוניברסיטאות (אופציה חדשה שנפתחה בתשע"ג) ובשלוחות החרדיות במכללות המוכרות. ה"מפסידים" הם מוסדות הפלטפורמה והמוסדות העצמאיים.

ניתוח לפי שנים

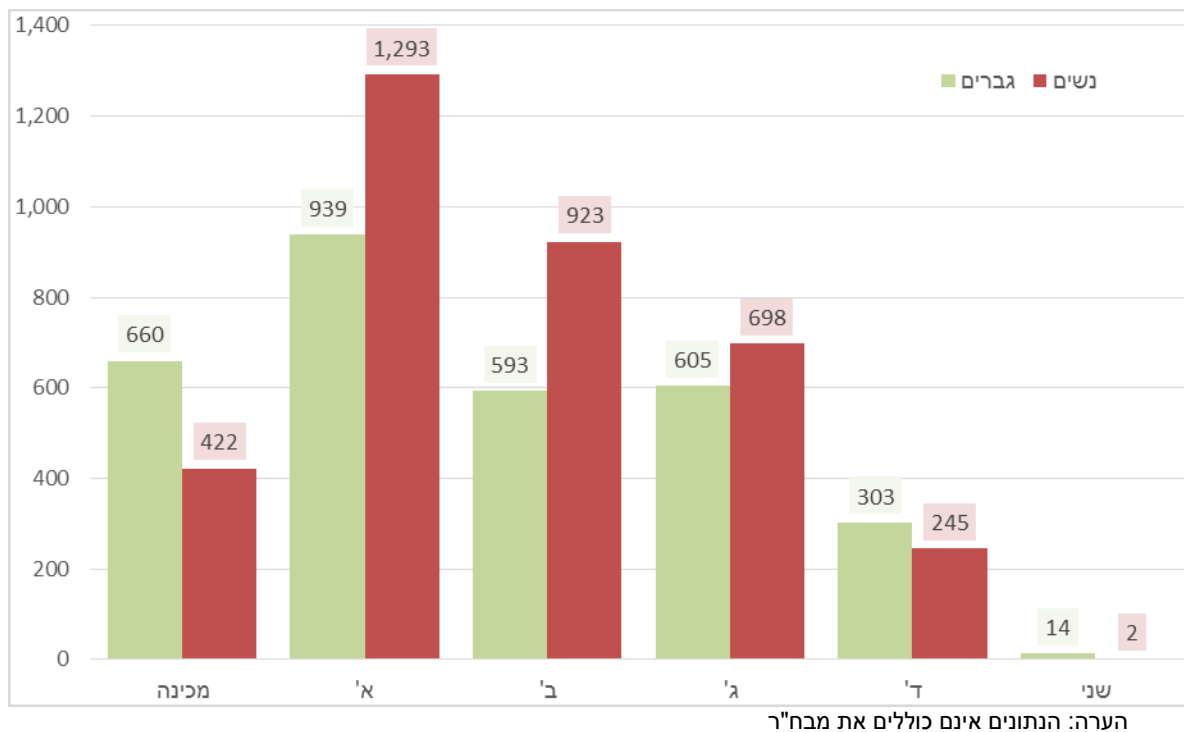
ניתוח שינויים במספר הסטודנטים לפי שנות הלימוד מאפשר לראות את המגמות בפנייה למוסדות אקדמיים, להעריך היקפי כניסה עתידית של כוח אדם חרדי מיומן לשוק העבודה וגם לחזות את השינויים העתידיים במספר הסטודנטים החרדים.

כך, איור 2 מראה שבשנה"ל תשע"ד למדו 548 סטודנטים בשנה ד', בשנה ג' – 1,303, בשנה ב' – 1,516 ובשנה א' – 2,232. **ניתן לראות בכך ביטוי להתגברות זרם הצעירים החרדים שפנו למוסדות אקדמיים בשנים תשס"ח – תשע"ג**, מאחר ותלמידי שנה ד' החלו את לימודיהם לפני 4-5 שנים, תלמידי שנה ג' – לפני 3-4 שנים וכד'. כמובן, יש צורך להתייחס גם לנשירה מהלימודים, אך עדיין יש חשיבות למדד זה.

מסקנה שנייה שניתן להסיק מהתבוננות באיור 2 היא **שבשנה וחצי הקרובים ייצאו לשוק העבודה כ- 1,200 עד 1,800 צעירים חרדים בעלי תואר אקדמי**. שאלה קארדינאלית היא -- האם המשק ערוך לקליטתם?

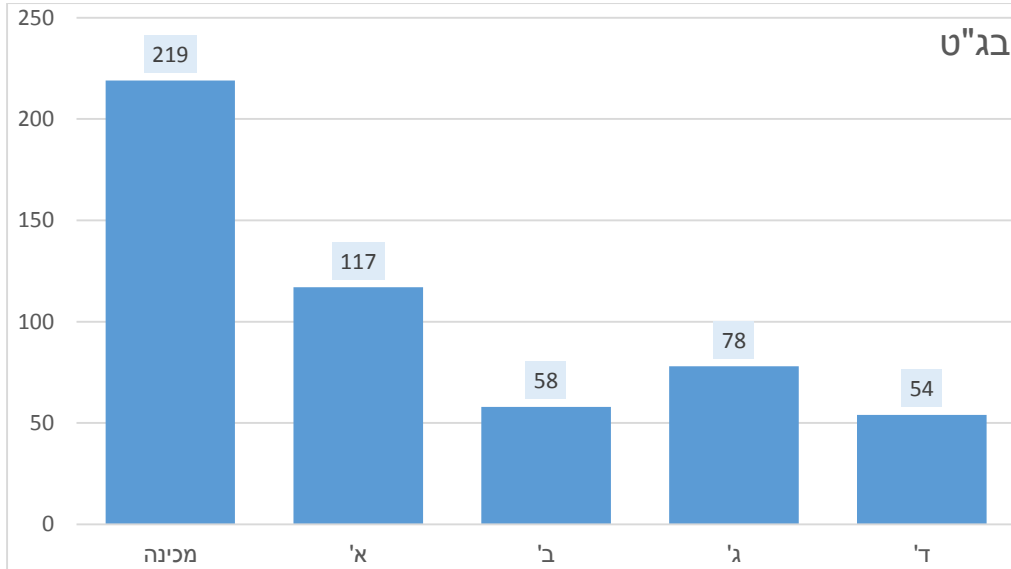
עוד נתון אחד חשוב ואף מדאיג הוא **מספרם המועט של תלמידי המכינות**. נתון זה פחות משמעותי לגבי נשים חרדיות, שחלק ניכר מהן מתחיל את הלימודים משנה א', ללא מכינה. אבל רוב הגברים חייבים ללמוד במכינות (וחלקם גם בקדם-מכינות) טרם כניסתם לאוניברסיטה. צריך גם לקחת בחשבון נשירה שמגיעה לפי הערכות שונות לכ- 30% מתוך כלל המגיעים למכינה. לאור זאת אפשר לצפות ש-660 סטודנטים גברים במכינה השנה – יביאו למספר שבין 450 ל-550 סטודנטים בשנה א' בשנה"ל תשע"ה. במילים אחרות, בתשע"ה **צפויה ירידה ב- 40% - 50% במספר הסטודנטים החדשים** – לראשונה מאז דלתות האקדמיה נפתחו לציבור החרדי.

איור 2: סטודנטים חרדים לפי שנות לימוד (בשנה"ל תשע"ד)

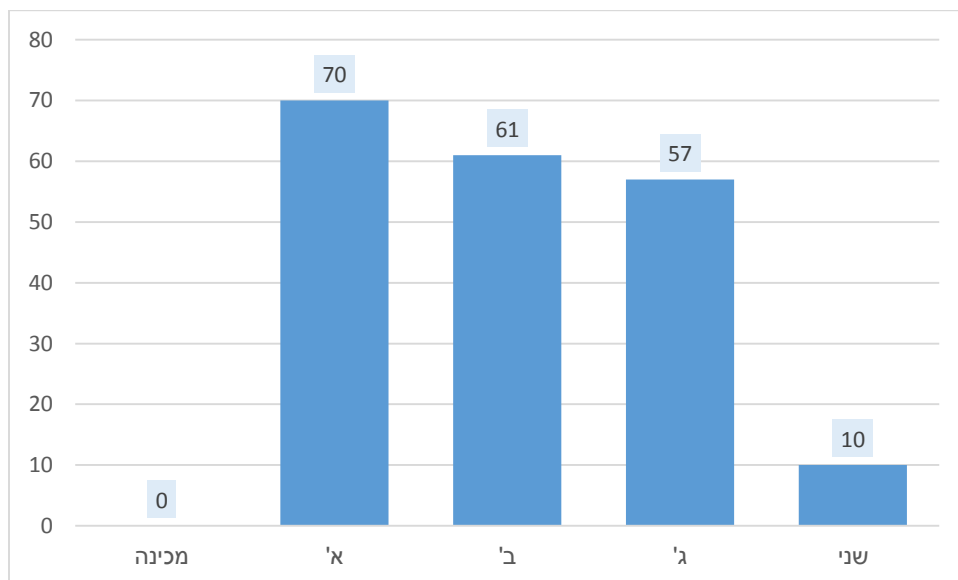
יש לציין שהמשבר לא פגע באופן זהה בכל המוסדות. כך, מספר הסטודנטים הגברים במכינה של בג"ט גבוה ממספר הסטודנטים בשנה א' (ראה איור 3). אי לכך, ניתן להניח שבשנה"ל תשע"ה, מספר הסטודנטים החרדים בשנה א' בבג"ט יהיה דומה לזה שבשנה"ל תשע"ד ואולי אף גבוה יותר.

איור 3: סטודנטים גברים לפי שנים, בג"ט (בשנה"ל תשע"ד)

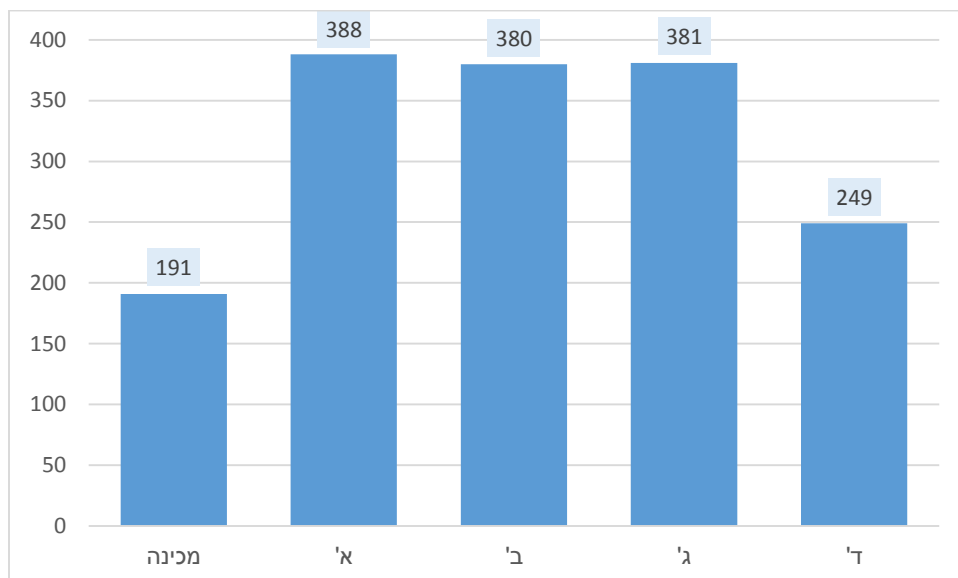

מאידך, מוסדות אחרים מראים סימנים של מצוקה קשה בכל הקשור לגיוס סטודנטים חדשים. כך המכללה החרדית ירושלים לא הצליחה לגייס מספיק סטודנטים כדי להצדיק פתיחת מכינה (איור 4). ומספר הסטודנטים במכינה של הקריה האקדמית אונו בשנה"ל תשע"ד עמד על 191 סטודנטים (בהשוואה לכ-400 בשנה"ל תשע"ג) בלבד (איור 5). מניסיון של שנים קודמות ידוע שכ-95% מתלמידי מכינת קריית אונו עוברים לשנה א'. במילים אחרות, בתשע"ה בשלוחה החרדית של הקריה האקדמית אונו ילמדו כ-180 תלמידי שנה א' – ירידה בכ-200 איש (כ-55% יחסית לשנה"ל תשע"ד).

איור 4: סטודנטים גברים לפי שנים, המכללה החרדית ירושלים (בשנה"ל תשע"ד)

איור 5: סטודנטים גברים לפי שנים, קריית אונו (בשנה"ל תשע"ד)

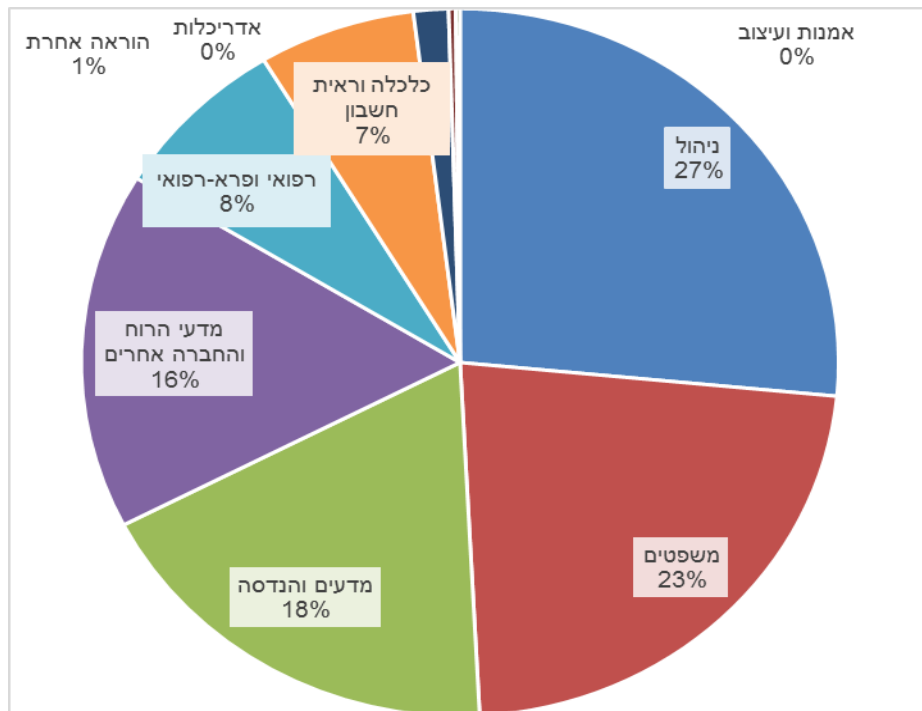
ניתוח לפי מקצועות

טבלה 4: סטודנטים לפי מסלול, תשע"ד (במספרים אבסולוטיים ובאחוזים, לא כולל מכינות)

שיעור הסטודנטים בכל מסלול	סטודנטים בכל מסלול					
	סה"כ	נשים	גברים	סה"כ	נשים	
26.5%	27.2%	25.7%	1,489	859	630	ניהול
22.7%	9.8%	39.2%	1,272	310	962	משפטים
18.2%	20.4%	15.4%	1,024	645	379	מדעים והנדסה
16.3%	15.1%	17.9%	916	477	439	מדעי הרוח והחברה אחרים
7.6%	13.5%	0.0%	427	427	0	רפואי ופרא-רפואי
6.7%	10.8%	1.4%	376	342	34	כלכלה וראית חשבון
1.5%	2.3%	0.4%	84	74	10	הוראה אחרת
0.3%	0.5%	0.0%	17	17	0	אדריכלות
0.2%	0.3%	0.0%	10	10	0	אמנות ועיצוב
100.0%	100.0%	100.0%	5,615	3,161	2,454	סה"כ

הערה: הנתונים אינם כוללים את מבח"ר

איור 6: חלוקת סטודנטים לפי מסלול, תשע"ד (לא כולל מכינות)

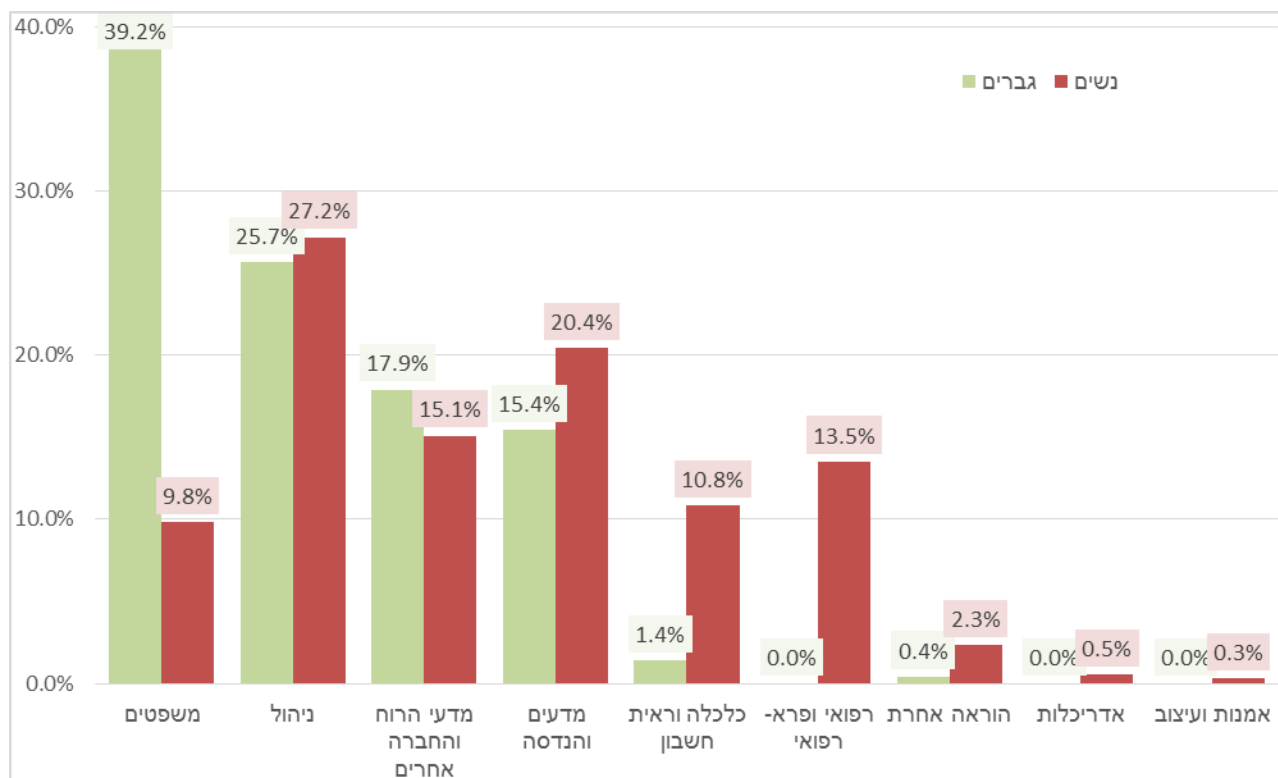

טבלה 4 ואיור 6 מציגים את חלוקת הסטודנטים החרדים לפי מקצועות לימוד. לצערנו, בשנים הקודמות לא התנהל מעקב מסודר אחר חלוקת הסטודנטים החרדים לפי מקצוע ולכן גם לא ניתן להצביע על מגמות ברורות לאורך הזמן.

עם זאת, בדיקה מעמיקה יותר של נתוני תשע"ד מראה כי במקצועות מדעים והנדסה בשנה א' לומדים 631 סטודנטים (269 גברים ו-362 נשים) ובשנים ג' ו-ד' – 243 סטודנטים (104 ו-139, בהתאמה). במילים אחרות, היחס בין מספר הסטודנטים שהחלו את לימודי מדעים והנדסה בתשע"ג – תשע"ד לבין מספר הסטודנטים שהחלו את לימודיהם בתשס"ט–תשע"א במקצועות אלו הוא 2.6:1, כאשר בקרב כלל הסטודנטים החרדים היחס הוא 1.2:1 (2,232 תלמידי שנה א' מול 1,851 תלמידי שנים ג'-ד'). גם אם ניקח בחשבון שיעור נשירה גבוה יחסית במקצועות המדעים, עדיין יש מקום לטעון כי עם הזמן הולכת וגוברת האטרקטיביות של מקצועות המדעים וההנדסה לסטודנטים החרדים.

במסמך "חרדים לאקדמיה"⁴ שפורסם בתחילת 2011, צוין כי "הסטודנטים הגברים נוטים לבחור במשפטים ובמנהל עסקים... הסטודנטיות נוטות יותר למקצועות טיפוליים וחינוכיים". איור 7 אכן מדגים הבדלים אלו.

איור 7: חלוקה לפי מסלולים - גברים מול נשים (בשנה"ל תשע"ד)

השוואה של התפלגות המקצועות בשנים האחרונות מלמדת כי בשנים האחרונות כמעט לא חלו שינויים בדפוסי ההתנהגות של הגברים החרדים. מקצוע המשפטים עדיין מוביל בפער ענק כמקצוע מועדף ע"י הסטודנטים, ומקצועות הניהול למיניהם עדיין נמצאים במקום השני. כ-65% מכלל הגברים לומדים מקצועות אלה, ורק כ-15% - מדעים והנדסה.

מצד שני, ההעדפות של הנשים החרדיות השתנו מאז 2011. מקצועות הניהול (מנהל עסקים, תעשייה וניהול וכד') הפכו לפופולריים ביותר בקרב נשים חרדיות. גם כאן במקום השני נמצאים מדעים והנדסה ובמקום השלישי – מדעי הרוח והחברה. המקצועות הטיפוליים ("רפואיים ופרא-רפואיים" באיור 7) הם עדיין נחלתן של נשים בלבד, אך גם בקרבן הם רק במקום הרביעי.⁵

⁴ גלעד מלאך, בצלאל כהן, "חרדים לאקדמיה", התאחדות הסטודנטים בישראל, פברואר 2011, עמ' 17.
⁵ המספר הנמוך, לכאורה, של תלמידות במקצועות חינוך נובע מכך שהרוב המוחלט מהבנות הפונות לתחום זה מעדיפות ללמוד במכללות לחינוך (ראו הערה 1).

באופן כללי, ניתן לראות שקיימת התקרבות מסוימת בין המקצועות הנלמדים ע"י נשים וגברים. שיעור דומה של סטודנטים וסטודנטיות לומד מדעי החברה והרוח, מקצועות ניהול וכן מדעים והנדסה (מנגד, הפער עדיין גדול במקצועות משפטים, רפואי/פרא-רפואי וכלכלה/ראיית חשבון). ניתן לשער כי מדובר בניסיון להתרכז במקצועות בעלי סיכוי גבוה יותר לתעסוקה בהמשך, אך כדי לאשר השערה זו נחוץ מחקר רחב יותר.

מח"רים

מסגרות חרדיות במוסדות אקדמיים בישראל (מח"ר) קמו כתוצאה מהחלטת הועדה לתכנון ולתקצוב של המועצה להשכלה גבוהה (ות"ת) שפורסמה באפריל 2012. מטרת התכנית הייתה להרחיב את מספר הגופים שמעניקים תואר אקדמי לחרדים, לשפר איכות ההוראה וכתוצאה מכך להגדיל את מספר הסטודנטים החרדים⁶.

אחד התנאים החשובים להפעלת המח"ר קשור למיקום הקמפוס החרדי. מחד גיסא, עליו להיות ממוקם בתוך הקמפוס הכללי או בצמוד לו. מאידך, עפ"י הנחיות הות"ת, התלמידים אמורים ללמוד בנפרד משאר הסטודנטים ולפי תכנית מיוחדת (לפחות בשלב הראשון). כך תוכנן להתאים את הווי הלימודי לאופי הסטודנטים ובמקביל לאפשר להם ליהנות מסגל אקדמי ומתשתיות גם של המוסדות האקדמיים הבכירים ביותר בארץ.

טבלה 5 מציגה נתונים אודות מספר הסטודנטים שלומדים במסגרות מח"ר במוסדות אקדמיים שונים. כפי שניתן לראות, החלק הארי של התלמידות לומד בבג"ט. עם זאת, התכנית בה לומדות הסטודנטיות האלה החלה הרבה לפני פרסום הקול הקורא להפעלת מח"ר. בהמשך הוכר כי תכנית זאת עונה על דרישות הקול הקורא הנ"ל והיא זכתה במעמד מתאים. הניתוח בפרק זה מתרכז במסגרות שקמו בעקבות ולאחר החלטת ות"ת ולכן הוא אינו כולל את בג"ט. (נתוני בג"ט מופיעים, בכ"ז, בטבלה הבאה רק לצורך השלמת המידע)

טבלה 5: מספר סטודנטים במסגרות חרדיות, תשע"ג מול תשע"ד

תשע"ג			תשע"ד			
סה"כ	בנות	בנים	סה"כ	בנות	בנים	
			820	820		בג"ט
258	154	104	603	432	171	מכללת הדסה - קמפוס שטראוס
106	48	58	100	58	42	אשקלון
62		62	88	8	80	האוניברסיטה העברית
52	52		82	82		המכללה להנדסה
44	44		65	65		בצלאל
57		57	55		55	הטכניון
50		50	52		52	סמי שמעון
38	21	17	36	21	15	צפת
0			30		30	בר אילן
667	319	348	1,931	1,486	445	סה"כ
667	319	348	1,111	666	445	סה"כ ללא בג"ט
מתוך זה...						
119		119	173	8	165	אוניברסיטאות
548	319	229	938	658	280	מכללות

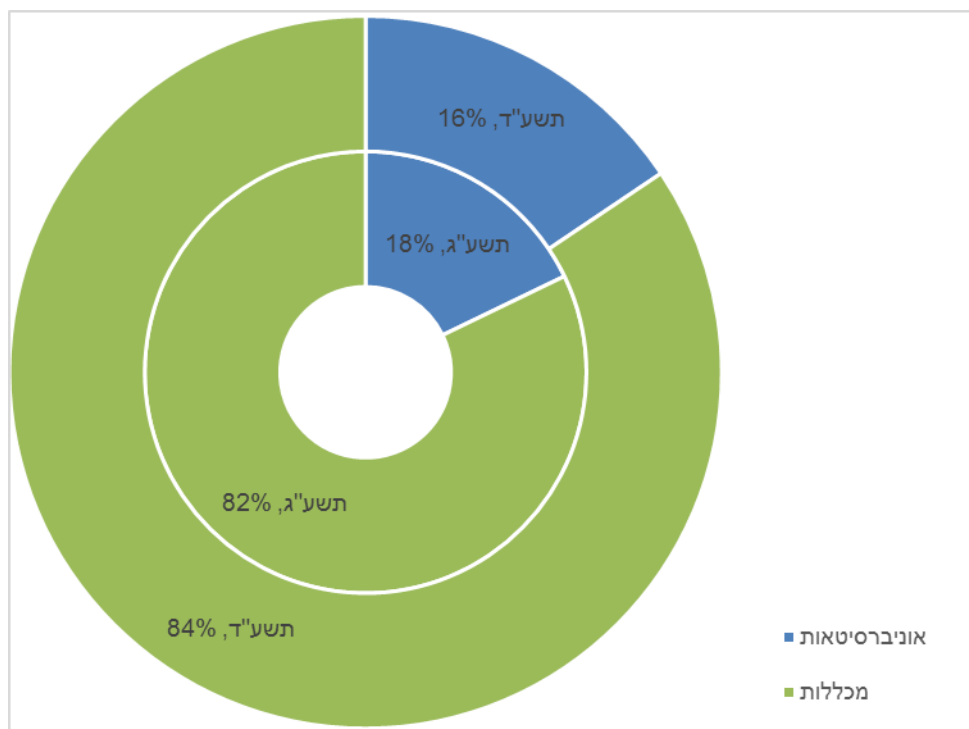
כאמור, מטרת פרויקט המח"ר הייתה להגדיל את מספר הגופים האקדמיים שפותחים את שעריהם לצעירים חרדים ולאפשר לסטודנטים לקבל השכלה ברמה הגבוהה ביותר. ניתן לראות שמסגרות חרדיות כאלו הוקמו ב- 9 מוסדות

⁶ פירוט השיקולים שהובילו להקמת מח"ר ניתן לראות במסמך של איליה זטקובצקי "מח"ר כבר כאן", מוסד שמואל נאמן, 2013.

(ללא בג"ט), **אר רק שלוש מהן – באוניברסיטאות**. נציין כי בשנה"ל תשס"ה הצטרפו לרשימה זאת עוד 3 מוסדות - המכללה למנהל, מכללת רופין וסמינר הקיבוצים.

ניתן לראות (איור 8) שחלקן של האוניברסיטאות בתכניות המח"ר (מבחינת מספר הסטודנטים הלומדים בהם) נשאר קבוע: בתשע"ג למדו בהן 18% מכלל הסטודנטים של מח"ר; בתשע"ד, למרות הצטרפותה של אוניברסיטת בר אילן, השיעור כמעט לא השתנה - 16%.

איור 8: חלוקת הסטודנטים במסגרות החרדיות - אוניברסיטאות מול מכללות, תשע"ד (באחוזים)

סה"כ, במסגרות שקמו בשנתיים שעברו מאז פרסום הקול הקורא של ות"ת, לומדים כעת **1,111** סטודנטים – כ- 13% מכלל התלמידים הנמצאים במוסדות חרדיים שהשתתפו בסקר. עם זאת, למעלה ממחציתם, כ- 54%, לומדים בקמפוס שטראוס (מכללת הדסה יחד עם 'לומדה'). הקמפוס הזה הוא גם המקור העיקרי לעליה במספר הסטודנטים הלומדים במח"רים: 345 מתוך 444 התלמידים שהתווספו בין תשע"ג לתשע"ד הגיעו למכללה זאת ורק 99 – לכל המוסדות האחרים.

לסיכום, ניתן לאמר שפרויקט המח"ר אכן מאפשר לצעירים חרדים ללמוד במוסדות אקדמאיים טובים ביותר. עם זאת, בשלב זה, רק מוסד אקדמי אחד (מכללת הדסה) הצליח לפתוח מסגרת שגם קולטת סטודנטים בהיקף משמעותי וגם מתפתחת בקצב משביע רצון. רוב המסגרות האחרות מדשדשות במקום.

מוקדם עדיין להסיק מסקנות סופיות לגבי המשך קיום פרויקט מח"ר במתכונתו הנוכחית, אך מומלץ מאוד להגביר בצורה משמעותית את המעקב אחרי התפתחויות בפרויקט זה.

ניתוח נתונים סוציו-דמוגרפיים

בחלק זה יוצג ניתוח מאפיינים אישיים, סוציו-דמוגרפיים, של הסטודנטים הלומדים במסגרות חרדיות שונות. לא כל המוסדות מנהלים רישום כה מפורט של הנתונים. כמו כן, חלק מהמוסדות העדיפו לא להעביר נתונים אישיים (גם ללא פרטים מזיהוי), מטעמי צנעת הפרט. אי לכך **הבדיקה הנוכחית כוללת נתונים של 4 מוסדות חינוך בלבד:** בג"ט, מכללת הדסה-קמפוס שטראוס, 'אומן-בצלאל', המכללה להנדסה - ירושלים⁷.

בשנת 2011, במסגרת פרויקט "שילוב חרדים", פורסם ניתוח דומה⁸. הוא התבסס על נתונים אישיים של תלמידי בג"ט, מרכז לנדר והמרכז האקדמי כרמל (שני האחרונים כבר אינם קיימים). אחת המסקנות העיקריות שלו היתה כי המאפיינים של הסטודנטים החרדים שונים מאלה של שאר האוכלוסייה החרדית באותו גיל; או, במילים אחרות, לימודים אקדמאיים בקהילה החרדית הם נחלת קבוצה מיוחדת ולא של כלל האוכלוסייה החרדית.

בפרק זה ננסה לראות האם בעקבות המדיניות החדשה של ות"ת השתנתה התמונה והאם הרעיון של לימודים אקדמיים הצליח להגיע לליבה של האוכלוסייה החרדית בכללותה.

אוכלוסיית המחקר

- **בג"ט – בי"ס הגבוה לטכנולוגיה - ירושלים + בני-ברק (כולל תלמידים שלומדים במבח"ר)**
 - מספר הסטודנטים: בנים – 595 ; בנות - 1,113
 - מעקב: מאז תשס"ט
 - מח"ר: ראה הערה בפרק **מח"רים**
- **מכללת הדסה-קמפוס שטראוס – ירושלים**
 - מספר הסטודנטים: בנים – 171 ; בנות - 432
 - מעקב: מאז תשע"ג
 - מח"ר: כל המקצועות
- **"אומן – בצלאל" – ירושלים**
 - מספר הסטודנטים: בנות – 100
 - מעקב: מאז תשע"ג
 - מח"ר: כל המקצועות
- **המכללה להנדסה – ירושלים**
 - מספר הסטודנטים: בנות – 82
 - מעקב: מאז תשע"ג
 - מח"ר: כל המקצועות

ניתן לראות כי הרוב הגדול של הסטודנטיות והסטודנטים - הם תלמידי בג"ט. כמו כן, רק בג"ט ומכללת הדסה-קמפוס שטראוס כוללים גם סטודנטים גברים. בשני המוסדות האחרים לומדות רק נשים.

⁷ נתוני מכללת צפת לא נכללו בנייתו מפני שהם כללו מעט מאוד תצפיות (21 נשים, 15 גברים) שנאספו לאורך מחזור אחד בלבד.
⁸ איליה זטקובצקי, "קיום לדמות הסטודנט החרדי", לקט מאמרים מס' 3, מוסד שמואל נאמן, 2011.

ניתוח גיל הסטודנטים

גיל הנו אחד המאפיינים החשובים של הסטודנט. הוא מאפשר לראות, מתי צעירה/ מקבלת החלטה להצטרף ללימודים אקדמיים וכפועל יוצא – לפתוח בקריירה מקצועית.

טבלה 6: גיל חציוני של הסטודנטים, תשע"ד

בנות				בנים		כלל הסטודנטים בישראל (*)	גיל חציוני
מכללה להנדסה	בצלאל	שטראוס	בג"ט	שטראוס	בג"ט		
20	20	20	21	27	24	25	

(*) נתוני שנה"ל תשע"ב. לפי הערכות של הו"ת, בשנה"ל תשע"ד הגיל החציוני אמור לרדת לכיוון 24 ומטה⁹.

כפי שניתן לראות (טבלה 6), הסטודנטיות החרדיות צעירות יותר מהסטודנטים: גילן החציוני הוא 20, לעומת 24-27 של הגברים החרדים. יש לציין שנתוני התלמידות של כל המוסדות קרובים מספיק, דהיינו ניתן להניח שלא מדובר כאן במאפיין שמייוחד למוסד אקדמי מסויים.

כמו כן, אפשר לראות שגילם החציוני של הבנים קרוב לגילם החציוני של כלל הסטודנטים בישראל.

גם טבלה 7 מדגישה את אותם העקרונות: כ- 87%-90% מכלל הסטודנטיות החרדיות צעירות מ-25. מאידך, רק כמחצית מהסטודנטים החרדים נמצאים בקבוצת גיל זו – די קרוב ליחס של כלל הסטודנטים בישראל.

טבלה 7: חלוקת הסטודנטים לפי קבוצות גיל עיקריות, תשע"ד

בנות				בנים		כלל הסטודנטים בישראל (*)	עד 25
מכללה להנדסה	בצלאל	שטראוס	בג"ט	שטראוס	בג"ט		
90.2%	87.0%	90.5%	87.5%	41.5%	55.5%	48.5%	25
9.8%	13.0%	9.5%	12.5%	58.5%	44.5%	51.6%	25 +

(*) נתוני תשע"ב. לפי הערכות של הו"ת, בשנה"ל תשע"ד שיעור הסטודנטים בקבוצת גיל עד 25 צפוי לעלות מעבר ל- 50%¹⁰.

כאמור, גיל הכניסה ללימודים מראה מתי צעיר חרדי מעוניין לפתוח בקריירה מקצועית. בקרב הבנות תחילת הלימודים בסביבות גיל 20 אומרת שהן פונות ללימודים אקדמיים כמעט מיד בסיום הלימודים בסמינר, דהיינו, מדובר במסלול מתוכנן מראש ולא בקריירה שניה. את המסקנות לגבי הגברים החרדים נביא אחרי ניתוח נתונים נוספים אודותם (ראה פרק "ניתוח מאפיינים דמוגרפיים נוספים").

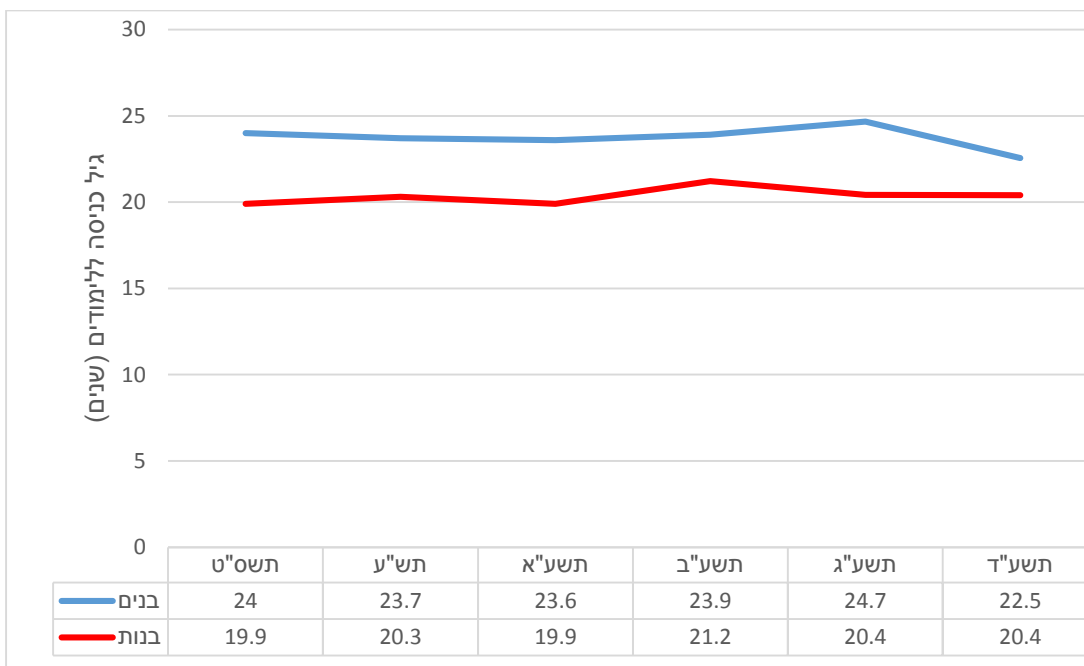
שאלה מעניינת בהקשר זה היא האם חל שינוי, במהלך השנים האחרונות, בגיל הכניסה של חרדים ללימודים אקדמיים. ניתן להניח ששינוי משמעותי בגיל הכניסה ללימודים יכול להעיד על שינוי בהרכב האוכלוסייה שפונה ללימודים אקדמיים. כך, למשל, עליה משמעותית בגיל התלמידות היתה יכולה להצביע על גידול במספר נשים שראות בלימודים אפשרות לקריירה שניה.

איור 9 מראה כיצד השתנה גיל הכניסה ללימודים בקרב תלמידי בג"ט – המוסד היחיד לגביו יש בידינו נתונים רב-שנתיים מסודרים. כפי שניתן לראות, לאורך השנים גיל הכניסה ללימודים כמעט שלא השתנה. פירוש הדבר – שבשנים האחרונות לא חל, כנראה, שינוי משמעותי בהרכב התלמידים שפונים ללימודים אקדמיים. כמובן שצריך לסייג את הטיעון זה בכך שהניתוח התבצע על תלמידי בג"ט בלבד.

⁹ המועצה להשכלה גבוהה, לקט נתונים לקראת פתיחת שנת הלימודים האקדמית תשע"ד 2013/2014. 10.10.2013, עמ' 7.

¹⁰ שם.

איור 9: גיל הכניסה ללימודים בבג"ט, תשס"ט – תשע"ד

ניתוח מאפיינים דמוגרפיים נוספים

ניתוח לפי גיל לבדו אינו מאפשר, כמובן, לענות על השאלה – האם תפיסת עולמו של הסטודנט החרדי שונה מהותית מתפיסת העולם של 'הגרעין הקשה' בחברה החרדית? אבל בדיקת הנתונים הדמוגרפיים הקשורים עם ערך חשוב כמו **משפחה** בקרב הסטודנטים החרדים בהחלט אמורה לסייע בתשובה לשאלה זאת.

טבלה 8 מראה את שיעור הנשואות בגילאי 20-24, הן בקרב סטודנטיות חרדיות והן בקרב קבוצות נוספות. קל לראות ששיעור הנשים הנשואות בקרב הסטודנטיות החרדיות קטן יותר מפי 2 משיעורן בקרב כלל הנשים החרדיות באותו גיל והוא קרוב מאוד לשיעור זה בקרב הנשים הדתיות.

ניתן לראות גם שבין שנה"ל תשע"א לתשע"ד לא חלו שינויים משמעותיים במדד זה – ההבדל בין הסטודנטיות החרדיות לשאר הקהילה החרדית ממשיך להיות משמעותי.

טבלה 8: שיעור הנשואות בקרב הסטודנטיות יחסית לאוכלוסייה החרדית ולאוכלוסייה הכללית והדתית

סטודנטיות חרדיות - תשע"ד		סטודנטיות חרדיות - תשע"א		כלל האוכלוסייה			
בג"ט	סה"כ	בג"ט	סה"כ	חרדיות	דתיות	כל היהודיות	
25.50%	25.30%	27.00%	27.00%	58.9%	29.5%	16.3%	שיעור הנשואות 20-24

מקור הנתונים הכלליים: סקר חברתי של למ"ס ל-2013

גם ניתוח מספר הילדים בשכבת הגיל 20-24 מראה תמונה דומה. כפי שניתן לראות בטבלה 9 להלן, מספר הילדים הממוצע לסטודנטיות חרדיות, כמו גם אחוז הסטודנטיות ללא ילדים, דומה לזה של צעירות דתיות ושונה משמעותית מנתונים של כלל הבנות החרדיות בנות אותו גיל.

טבלה 9: שכבת גיל 20-24 - מספר הילדים הממוצע ומספר הנשים ללא ילדים - סטודנטיות מול כלל האוכלוסייה והציבור החרדי

סטודנטיות חרדיות			כלל האוכלוסייה			
מכללה להנדסה	בצלאל	שטראוס	חרדיות	דתיות	כל היהודיות	
0.2	0.1	0.1	0.5	0.1	0.1	שיעור הילודה
82.9%	94.3%	97.0%	68.6%	90.3%	93.2%	נשים ללא ילדים

מקור הנתונים הכלליים: סקר חברתי של למ"ס ל-2013

המציאות בקרב הגברים אינה שונה בהרבה. שיעור הסטודנטים הנשואים (בבג"ט) בקבוצת הגיל 25-29 דומה לשיעור הנשואים בקרב הדתיים וקטן משמעותית משיעור הנשואים בקרב חרדים מאותה שכבת גיל, בכלל הציבור החרדי. גם במדד זה לא חלו שינויים משמעותיים מאז הסקר הקודם.

טבלה 10: שכבת גיל 25-29 - שיעור הסטודנטים הנשואים בבג"ט מול כלל האוכלוסייה והציבור החרדי והדתי (%)

שטראוס	סטודנטים חרדים - בג"ט		כלל האוכלוסייה			
	תשע"ד	תשע"א	חרדים	דתיים	כל היהודים	
69.4%	66.5%	62.0%	83.5%	65.5%	37.0%	שיעור הנשואים בגילאים 25-29

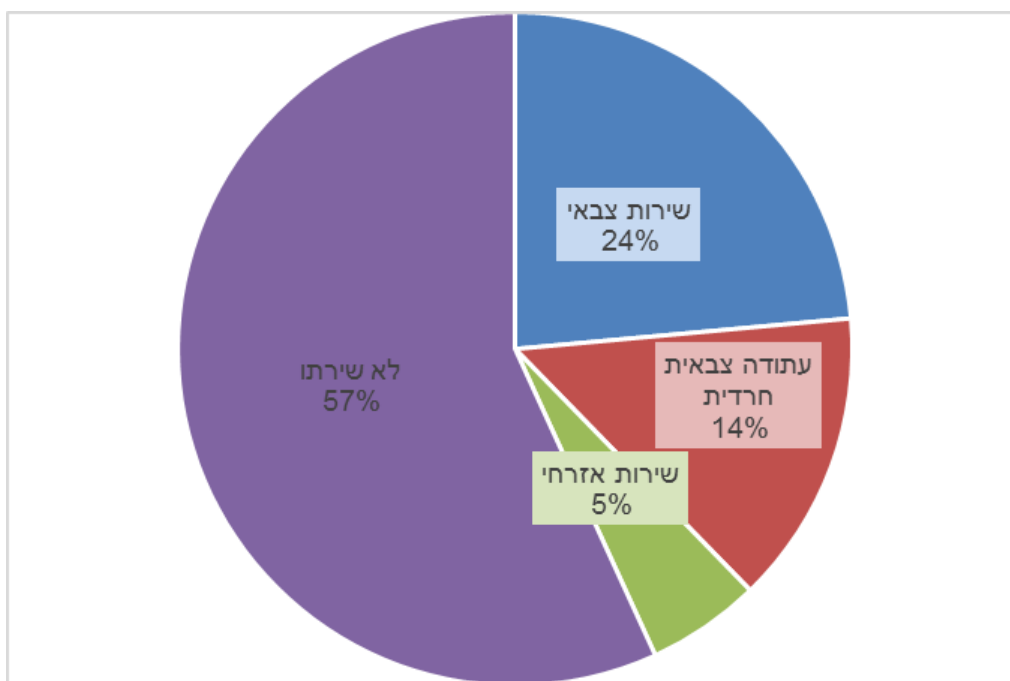
מקור הנתונים הכלליים: סקר חברתי של למ"ס ל-2013

המסלול הסטנדרטי של גבר חרדי כולל לימודים בישיבה קטנה (בד"כ עד גיל 18) ובהמשך בישיבה גבוהה. הלימודים בישיבה הגבוהה נמשכים עד החתונה, ולאחריה ממשיכים רובם בלימודים בכולל. לפי נתוני למ"ס¹¹ גילם של כ-92% מתלמידי הישיבות הגבוהות הוא נמוך מ-25. במילים אחרות, אם רוב או חלק ניכר מהסטודנטים החרדים הינם נשואים – אז אפשר להניח שמדובר בצעירים שפנו ללימודים אקדמיים בתום לימודיהם בישיבה ואף לאחר כמה שנות לימוד בכולל. אם הם רווקים – אז ככל הנראה, לפני הלימודים הם עברו מסלול שונה ממסלול חרדי "סטנדרטי".

הנתונים מראים כי רק כ-19% מכלל הסטודנטים החרדים של בג"ט בקרב קבוצת גיל 20-24 הם נשואים (מול 41% בכלל הציבור החרדי). מספר זה אינו מתיישב עם הטענה כי מדובר בצעירים ההולכים במסלול חרדי "קלאסי" של לימודים בישיבה עד החתונה ופונים לעסקים אחרים (לימודי קודש או חול, תעסוקה) – אחריה.

היבט חברתי רלוונטי נוסף קשור בשאלת השירות הצבאי או האזרחי. איור 10 מראה כי 43% מכלל הסטודנטים החרדים בבג"ט שירתו (או נמצאים עכשיו) במסגרת שירות צבאי/אזרחי. נתון זה גבוה בהרבה, ללא כל ספק, מהשיעור המקביל ברחוב החרדי. והוא ממחיש את הטענה כי קיים הבדל משמעותי בין מאפייני הסטודנטים החרדים למאפיינים של כלל הצעירים באוכלוסייה זאת.

איור 10: שירות צבאי ואזרחי בקרב הסטודנטים החרדים בבג"ט, תשע"ד

מסקנות:

1. המאפיינים הדמוגרפיים של הסטודנטים החרדים **שונים מאוד** מהמאפיינים של כלל האוכלוסייה החרדית בישראל.
2. **בשנים האחרונות לא חלו שינויים משמעותיים** לא במאפיינים הדמוגרפיים של הסטודנטים החרדים ולא בפער בין הסטודנטים החרדים לכלל האוכלוסייה החרדית.

¹¹ [השנתון הסטטיסטי לישראל מס' 65 ל-2014](#), לוח 8.41.

סיכום

מניתוח הנתונים שעלו בסקר שבוצע אפשר להצביע על המסקנות הבולטות הבאות:

- סה"כ מספר הסטודנטים החרדים שלמדו במסגרות אקדמיות בשנת הלימודים תשע"ד עמד על כ-10,000. כ-60% מהם הן נשים.
- מאז שנה"ל תשע"ב חלה עליה במספר הסטודנטים החרדים והיא נובעת רק מגידול במספר הנשים החרדיות שפנו ללימודים אקדמיים.
- העליה התרחשה בעיקר בשלוחות חרדיות במכללות המוכרות.
- בתחום בחירת מקצועות הלימוד לא חלו שינויים מהפכניים בשנים האחרונות. עם זאת מספר המסלולים המוצעים לציבור החרדי גדל, התווספו מקצועות חדשים, בעיקר בתחום הפך-רפואי.
- המאפיינים הדמוגרפיים של הסטודנטים החרדים עדיין נבדלים ממאפייני כלל הציבור החרדי; דהיינו, "הגרעין הקשה" של הציבור החרדי עדיין לא קיבל את הרעיון של השכלה גבוהה.
- מספר המוסדות האקדמיים שפתחו את שעריהם לאוכלוסייה חרדית גדל וממשיך לגדול. מאז פירסום הקול הקורא של ות"ת נפתחו 12 מסגרות חרדיות, אך רק 3 מתוכן – באוניברסיטאות.
- קצב הגידול במספר הסטודנטים הואט בשנה"ל תשע"ד ואף הופיעו סימנים לבליתו האפשרית בשנה"ל תשע"ה. רק מקצת מהמוסדות האקדמיים יכולים לדווח על עליה משמעותית במספר הנרשמים (ביניהם רק אחד מתוך 12 המוסדות שהוזכרו בסעיף קודם).

ממצאים אלה אינם בלתי צפויים ואינם מפתיעים. החישובים שהוצגו במסמך "פוטנציאל חרדים לאוניברסיטאות" שפורסם ע"י מוסד שמואל נאמן ב-2013¹² הצביעו על כך שבטווח הקצר פוטנציאל זה מוגבל והקטגוריה היחידה שיכולה לגדול – סטודנטיות חרדיות. הסיבה העיקרית לגודלו המוגבל של פוטנציאל זה (בקרב הגברים) היא תרבותית-נורמטיבית: ההתנגדות המסורתית בתוך הציבור החרדי כלפי השכלה 'כללית'.

גם המסקנה בדבר המאפיינים הדמוגרפיים של הסטודנטים החרדים אינה חדשה וגם היא צוינה כבר בעבר בפרסומי מוסד נאמן¹³.

מטרת המדיניות של ות"ת היתה לשנות את המציאות של לימודים אקדמיים בקרב הציבור החרדי, לפרוץ את חומת הנורמות הקיימת כלפי השכלה כללית, לעודד מוסדות אקדמיים בכירים לפתוח את דלתותיהם לסטודנטים חרדים ובכך להפוך את הלימודים האקדמיים לאטרקטיביים יותר לציבור זה.

¹² איליה זטקובצקי, "פוטנציאל חרדים לאוניברסיטאות", מוסד שמואל נאמן, ינואר 2013.
¹³ איליה זטקובצקי, "קיום לדמות הסטודנט החרדי", לקט מאמרים מס' 3, מוסד שמואל נאמן, 2011.

לפי הנתונים המובאים בדו"ח ניתן לאמר כי מטרה זאת הושגה באופן חלקי בלבד:

מחד ג'סא, מספר המוסדות האקדמיים הפתוחים לאוכלוסייה חרדית גדל, מספר הסטודנטים החרדים עלה, מבחר המסלולים המוצעים התרחב;

מאידך, רוב המוסדות אינם מצליחים "להתרומם", העליה במספרים נבעה רק מתוספת סטודנטיות-בנות, הרכב המקצועות הנלמדים ע"י הסטודנטים כמעט לא השתנה וכך גם המאפיינים הדמוגרפיים של הסטודנטים.

מדיניות ות"ת הצליחה לתת אפשרויות רבות יותר לצעירים (בעיקר לצעירות) חרדים שרוצים ללמוד, אך לא הצליחה ליצור תפנית תודעתית בקרב האוכלוסייה החרדית הרחבה ולשנות את היחס שלה להשכלה גבוהה.

בלשון 'ספרותית' יותר ניתן להגיד שמדיניות ות"ת עשתה שינוי במקום בו ניתן היה לעשות שינוי, אך לא הצליחה ליצור שינוי במקום בו צריך היה לעשות אותו.

הסיבות האפשריות להאטת הגידול במספר הסטודנטים

סיבות חיצוניות

העלייה במספר הסטודנטים החרדים בין השנים 2005/6 ל- 2011/12 (מכ-3,000 לכ-7,350 סטודנטים) התרחשה, בין היתר, בעקבות תהליכי שינוי הדרגתיים שהתחוללו בתוך החברה החרדית, כמו גם פתיחות מתחזקת מצד הציבור החילוני ומוסדותיו. אינדיקטורים רבים הצביעו בתקופה זו על כך כי הניכור בין הציבור החרדי והציבור הלא-חרדי הולך ומצטמצם.

בשנים האחרונות נצפה תהליך הפוך. שורה של צעדים שננקטו ע"י פוליטיקאים בדרגים שונים (חילונים וחרדים כאחד), בליווי התבטאויות קיצוניות אשר לזבו, באמצעות התקשורת, גרמו לשינוי אווירה בחברה חרדית. הקולות הדורשים ניתוק מהעולם הלא-חרדי התגברו לאחרונה. בין היתר, התחזקו עמדותם של המתנגדים באופן מוחלט לחשיפת צעירים ללימודים אקדמיים, אפילו בתוך מוסדות החרדיים, קל וחומר במוסדות הכלליים¹⁴. באופן טבעי, מציאות כזאת צפויה לבלום את התהליך שילוב.

העדר צעדים משלימים

במסמך "פוטנציאל חרדים לאוניברסיטאות"¹⁵ צויין כי הסיבה העיקרית לאי-הצטרפותם של הגברים החרדים למוסדות אקדמיים היא התנגדות – ולפיכך העדר עניין -- בלימודים כלליים וחוסר הבנה לגבי חשיבותם. נראה שפרויקט המח"ר לא נערך ולא הצליח לחולל שינוי בתפיסה זאת.

בשנים אחרונות הועלתה שורה ארוכה של המלצות לצעדים שאמורים היו לאפשר לאוכלוסייה החרדית להעמיק את ההיכרות שלה עם מקצועות החול ולאפשר לה לשלב אותם עם לימודי הקודש. חלק ניכר מהמלצות אלה הוצגו במסמכים שיצאו במסגרת פרויקט "שילוב חרדים" במוסד שמואל נאמן¹⁶. מימושן של המלצות אלו מתנהל בעצלתיים. רק בשנה האחרונה (2014) החלו להופיע יוזמות ראשונות שמטרתן לעודד צעירים חרדיים ללמוד מקצועות כלליים כגון אנגלית, מתמטיקה ומדע.¹⁷

¹⁴ ראה, למשל, "הגר' ש כהן: אסור לבנות ללמוד לימודים אקדמיים", כיכר השבת, פורסם ב- 23.06.2014.

¹⁵ איליה זטקובצקי, "פוטנציאל חרדים לאוניברסיטאות", מוסד שמואל נאמן, ינואר 2013.

¹⁶ ראובן גל, איליה זטקובצקי, "מפת דרכים" לתכנית לאומית להאצת שילוב האוכלוסייה החרדית בכלכלה הישראלית", מוסד שמואל נאמן, 2010; מעין שחף, יהודה מורגנשטרן, "דו"ח לימודי אמ"מ", מוסד שמואל נאמן, 2012; ראובן גל, איליה זטקובצקי, "הדרך לשילוב", מוסד שמואל נאמן, 2012.

¹⁷ למשל, התכנית 'חנוך', המופעלת ע"י ג'וינט-ישראל [ראו: <https://www.facebook.com/chanoch.org.il>]

הערכה שגויה של תפיסת האקדמיה ע"י החרדים

תכנית המח"ר התבססה על הנחה סמויה, כי הציבור החרדי מוכן ואף שואף להכנס לעולם האקדמיה. לכן, שיפור ברמת הלימודים ובאיכות מוסדות הלימוד יעודד צעירים חרדים לרכוש השכלה גבוהה. המחקרים של מוסד שמואל נאמן הצביעו על כך שהנחה סמויה זאת איננה תמיד נכונה וש"הגרעין הקשה" החרדי אינו מקבל את האקדמיה כאופציה מובנת מאליה.

עם זאת, גם נייר העמדה "פוטנציאל חרדים לאוניברסיטאות" וגם סקר של תנועת "טוב"¹⁸ מראים כי קיימת כמות לא מבוטלת של צעירים חרדים המתייחסים להשתלבות בלימודים אקדמיים שאינם פוגעים באורח החיים החרדי כדרך אפשרית ורצויה. משילוב שני נתונים אלה ניתן להניח, שהאוכלוסייה החרדית תפנה להשכלה גבוהה, אם יתאפשר לה להמשיך להיות חרדית. במילים אחרות, עבור "הגרעין הקשה", מוסדות חרדיים מסורתיים היו מתאימים יותר מאשר מוסדות כלליים, אפילו במחיר של רמה אקדמית.

לפי הממצאים המובאים למעלה, "הגרעין הקשה" לא הצטרף ללימודים וזרם הסטודנטים נחלש. ייתכן שזה נובע מכך שתכנית מח"ר העדיפה לפתוח מוסדות כלליים ולא מסורתיים.

שיטת המימון

במסגרת המדיניות לשילוב הסטודנטים החרדים באקדמיה, ות"ת הציגה גם תכנית מימון מיוחדת לפיה מוסדות אקדמיים קיבלו מימון מוגבר עבור הסטודנטים החרדים אותם קלטו. זאת גם כדי לעודד שילוב תלמידים מהמגזר, גם משום שהתאמת מוסד אקדמי לדרישות הציבור החרדי דורשת השקעה לא מבוטלת.

לצורך הענקת מימון הוגדר כי "סטודנט חרדי" הוא מי שבית הספר האחרון שבו למד היה בפיקוח חרדי". הגדרה זאת הנה הגדרה אופרטיבית שמאפשרת קביעה חד-משמעית לגבי כל מועמד ולא משאירה מקום לשיקול דעת של פקיד זה או אחר. כמו כן היא נותנת מענה רק לצורכי הסטודנטים שלגביהם יש צורך לסגור שני סוגי הפערים:

- פערי ידע
- הבדלים תרבותיים

השיקולים הנ"ל הנם שיקולים ענייניים ומטרתם הייתה לאפשר למדינה להתרכז בתמיכה רק באוכלוסייה שזקוקה לתמיכה זאת, אך בפועל הגדרה זאת גם פגעה בכמה דרכים בכניסת החרדים לאקדמיה:

הרחקת הקהילות האקטיביות

ההגדרה הזו הוציאה מתוך האוכלוסייה שזכאית למימון את בעלי התשובה, החב"דניקים, עולים וחרד"לים – שהם **אוכלוסיות שנחשבות כפורצות דרך לכלל הציבור החרדי**¹⁹. מספר מוסדות חינוך ניהלו מעקב אחר הסטודנטים שניסו להיקלט באקדמיה במסגרת המח"ר, אך לא הותרו להיכנס מפני שהשתייכו לאחד מהציבורים האלה. לפי הערכות האלה, מספרם היה דומה למספר הסטודנטים שהורשו להיכנס (ראה, למשל, נתוני [מכללה חרדית ירושלים](#) ונתוני ["בצלאל"](#))! לפי ההערכות השמרניות מדובר בכ- **1,500 – 2,000 סטודנטים שלא הורשו להיכנס ללימודים בשנתיים האחרונות במסגרת המח"ר -- בגלל שלא עמדו בהגדרת ות"ת ל"סטודנט חרדי"**. [בנספח 1](#) מופיעים קטעי מכתבים מתלמידים שלא התקבלו למוסדות אקדמיים בעקבות אי-התאמה לקריטריונים.

צמצום במספר המסלולים

על מנת שפתיחת קורס במקצוע זה או אחר תהיה כדאית, נחוצה כמות מינימאלית של סטודנטים. צמצום במספר המועמדים הביא לכך שבמקרים לא מעטים לא היה ניתן לפתוח קורסים/מסלולים חדשים (למשל, קורס פסיכולוגיה לגברים במכללה החרדית ירושלים). צמצום אפשרויות אלו, בתורו, פגע בנכונות הצעירים החרדים להיכנס ללימודים אקדמיים.

¹⁸ ראה: תנועת "טוב", "תפיסות ועמדות כלפי תנועת "טוב וערכיה", *לקט מאמרים מס' 7*, מוסד שמואל נאמן, 2012.

¹⁹ ראה, למשל, 'תיאור עצמי של מרכז י.נ.ר. -- עמ' 48

כמו כן, העדר המסלולים במוסדות אקדמיים חרדים העמיד חלק מהסטודנטים מול הברירה ללמוד במוסד אקדמי כללי (אפילו במסגרת חרדית), או לא לצאת ללימודים אקדמיים בכלל. לפי המידע שנאסף במהלך הסקר, חלק מהצעירים העדיף לא לצאת ללימודים אקדמיים בכלל וחלק (בעיקר בנות) החליט לחזור למסלול "מסורתי" של חינוך.

הפרדה במקום הפרייה

המטרה העיקרית של הפרויקט הייתה לעודד שילוב חרדים. בפועל, שיטת המימון הנוכחית מעודדת דווקא בידוד ומידור שלהם. באופן פרדוקסאלי, "בידוד" הסטודנטים החרדים במסגרות נפרדות – ובמקרים רבים, כתוצאה מכך, הגבלה מגדרית של סגל ההוראה שמלמד אותם -- פוגע, מחד, בסטודנטים החרדים עצמם ובהזדמנות הנדירה עבורם להתנסות בשילוב ובחשיפה לעולם האקדמי במלואו; ומאידך גיסא, 'סלקציה' כזאת מעוררת רגשות קינאה וזעם בקרב קבוצות סטודנטים אחרים ובקרב סגלי ההוראה²⁰.

²⁰ לאחרונה אף הוגשה עתירה לבג"צ ע"י מספר מרצות אקדמיות, כנגד המל"ג, בטענה של הדרת נשים (מרצות) כתוצאה משילוב חרדים באוניברסיטאות ובמכללות עפ"י תכנית המח"ר. ב-19.3.2015 דחה בית המשפט העליון את העתירה והסתפק בדרישה "כי המל"ג תיתן דעתה לאיזונים העדינים, לרבות בנושאים המגדריים" בבואה להאריך את תכנית המח"ר בעתיד". ראו: <http://elyon1.court.gov.il/files/14/670/066/t13/14066670.t13.pdf>

המלצות

בנוסף לבדיקת נתונים מספריים ומאפיינים של הסטודנטים החרדים ביצענו גם ניתוח של סיפורים שנשלחו ע"י מוסדות אקדמיים (ראה פרקים "תיאור עצמי", עמ' 35, 45 ו- 49). ניתוח זה העלה, כי לכל הגופים שהצליחו בקליטת סטודנטים חרדים היו כמה נקודות משותפות. להלן הנקודות:

- השקעה ארוכת טווח בבניית מוניטין
- המקצועות הנלמדים מזהים כבעלי פוטנציאל גדול לתעסוקה
- גישה מערכתית ועבודה מסודרת לאורך כל השנים
- עמידה בלתי מתפשרת על ההיבט התורני

נקודות אלה, יחד עם ניתוח [נתונים סטטיסטיים](#) ונתונים סוציו-דמוגרפיים שהוצגו לעיל, מהווים הבסיס להמלצות המפורטות להלן:

המלצה 1 : שינוי דרכי המימון

א - מימון דיפרנציאלי (לפי מסלולים)

אחד הנימוקים העיקריים לעידוד הקמת מסגרות חרדיות במוסדות כלליים היה מתן אפשרות לסטודנטים חרדים ליהנות מהרצאות שניתנות ע"י המרצים הבכירים בתחום.

אחת הנקודות החיוביות הבודדות שנרשמו בתקופה האחרונה (ותכנית מח"ר בהחלט תרמה למגמה זאת) – פניה של הציבור החרדי למסלולים בעלי פוטנציאל תעסוקתי גבוה יותר. במקביל, יש להזכיר את הצורך הגובר והולך במשק לכוח אדם מקצועי בתחומי המדע והטכנולוגיה ובתעשיית ההיי-טק.

מימון דיפרנציאלי למסלולים מוגדרים יחזק את היתרונות של תכנית המח"ר ויפצה על כמה מהחסרונות העיקריים שלה.

במידה והמדינה תממן מסלולים בעלי פוטנציאל תעסוקתי גבוה (מחשבים, הנדסה וכד'), ניתן יהיה להתנות המימון בהכנת תשתית מתאימה לחרדים ובגיוס צוות ברמה גבוהה (שניתן להגדירה) במסלולים המוגדרים. לצעד זה יהיו מספר יתרונות:

- הגדלת מסלולי הלימוד במקצועות הנדרשים.
- תחרות הוגנת – המוסדות הכלליים יצטרכו להשקיע בבניית מערכת מתאימה, ומוסדות חרדיים – בגיוס מרצים ברמה גבוהה.
- אפשרות למימון חיצוני – נציגי התאחדות התעשיינים וגם נציגי תעשיות רבות העלו דרישות לכוח אדם במקצועות שונים (עובדי מעבדה, רוקחים, הנדסאים וכד'). במידה ומסלולים כאלה יוקמו במימון של הות"ת, ניתן יהיה לנסות לגייס תמיכה זהה ('matching') מאותם גופים.

ב - שיתוף פעולה עם נציגי הקהילות²¹

ניתן לפנות לראשי הקהילות ולבדוק לאילו מסלולים ובאילו תנאים הם ירצו לשלוח תלמידים מקהילתם. למדיניות זאת יש תקדים – לא מעט תכניות להכשרה מקצועית נבנו כך. למשל, כפי שצוין למעלה, [מרכז י.נ.ר.](#) נהנה משיתוף פעולה מצד ראשי הקהילות בהכשרת יועצי נישואין.

יש לציין שבחלק משיבות ההסדר מסלול זה פועל לאורך שנים²².

ככלל, הדרך לעידוד כניסה של סטודנטיות וסטודנטים חרדים לעולם האקדמיה היא אך ורק דרך קבלת התמיכה – ולו גם הפאסיבית -- של ראשי הציבור החרדי ורבניו.

ג – מימון ארוך-טווח

מומלץ לבנות **תכנית מימון למוסדות אקדמיים ל-15-5 שנה** עם דגש מיוחד לתשלומים החל משנה החמישית ואילך.

שיטה זאת תצמצם את מספר הגופים המפעילים מסגרות חרדיות רק למוסדות שנכונים ומסוגלים להשקיע בפרויקט לאורך הזמן. הניסיון מראה שרק עבודה כזאת יכולה להביא להצלחה יציבה.

ד – מימון 'מעטפת' חרדית כחלק ממימון הפרויקט

כפי שאפשר ללמוד מכמה נסיונות מוצלחים, הן האטרקטיביות של מוסדות אקדמיים מסויימים והן הצלחתם של הסטודנטים במוסדות אלו (כולל גם בשיעורי ההצלחה במכונות) -- הינם תוצאה של קיומה של 'מעטפת' מלווה לסטודנטים החרדים. מעטפת זו כוללת ליווי אישי הן תמיכה ושיעורי עזר בצד האקדמי והן ליווי ועידוד ע"י נציגי הקהילה החרדית, תוך כדי ובמהלך הלימודים. גם קיום מסגרת לימודית-תורנית (בית מדרש, קורסים במקצועות תורניים) בתוך המוסד האקדמי תורם להצלחתו של אותו מוסד בקליטת הסטודנטים החרדים.

לצד הקמת המסגרת התורנית כחלק מה'מעטפת' המיועדת לסטודנטים החרדים, אנו ממליצים גם על נקיטת הצעדים הבאים:

- חלק מהלימודים במסגרת זאת (לא במסגרת תורנית אחרת) ייחשבו כנקודות זכות לתואר.
- כל התלמידים במוסד האקדמי (ולא רק תלמידי מח"ר) יורשו ללמוד במסגרת זאת.

מהלך זה יעזור ליצור נקודת מפגש נוספת, "כשרה", בין סטודנטים חרדים לסטודנטים אחרים ויתרום לשילובם בעולם האקדמי.

המלצה 2: עדכון הקריטריונים למימון

א - שינוי הגדרת "חרדי"

היום קיימות מספר הגדרות למושג "חרדי" אשר נמצאות בשימוש המוסדות הרשמיים (משרדים ממשלתיים, ביטוח לאומי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). כעת ניתן לראות שהגדרה שנבחרה ע"י ות"ת מקשה על שילובם של הסטודנטים החרדים באקדמיה. **יש טעם להגמיש הגדרה זו, או לבחור הגדרה אחרת.**

חשוב לציין שבדיקה מחודשת של ההגדרה הנו אחד התנאים של בג"ץ למחיקת עתירה בעניין זה בתיק 5851/13²³

²¹ המלצה זאת הועלתה ע"י **מר ישראל טקאץ** מב"ס הגבוה לטכנולוגיה

²² ראה, למשל, **תכנית "שילובים"** בישיבת הסדר הר-ברכה

²³ בג"ץ 13/5851 - אביגיל קושלבסקי ואח' נ' המועצה להשכלה גבוהה ואח'

מומלץ לאפשר להנהלות המוסדות האקדמיים שיקול דעת לגבי אפשרות קבלתם של שיעור מסוים של סטודנטים שלא בהכרח עונים על 'קריטריון החרדיות' שהציב ות"ת. כך יושגו מספר מטרות:

- יהיה ניתן לפתוח קורסים גם אם אין מספיק מועמדים "כשרים למהדרין".
 - האופי החרדי יישמר.
 - שיטה זאת תעודד ראשי מוסדות לגייס כמה שיותר סטודנטים.
- נוהל כזה קיים כבר כיום לגבי מוסדות "פלטפורמה". יש טעם לשקול אותו גם לגבי מוסדות אחרים.

המלצה 3: צעדים משלימים לעידוד לימודי חול בקרב גברים חרדיים

כניסת הסטודנטים החרדים למוסדות אקדמיים אינה התחלת תהליך השילוב, אלא סיומו. לכן שום רפורמה של המועצה להשכלה גבוהה לא תצליח ללא צעדים משמעותיים שישנו את היחס של הצעירים החרדים ללימודי חול כבר בשלב לימודיהם בישיבה קטנה, ו/או בישיבה גדולה. מעבר לדיון המתמשך סביב החלת תכנית הליבה בבתי הספר היסודיים (ת"תים) החרדיים, קיימות גם דרכים נוספות להשגת מטרה זו. רוב הדרכים הללו פורטו במסגרת "דו"ח לימודי אמ"מ" (2012)²⁴ של מוסד שמואל נאמן וכאן יש מקום לציין רק את ההמלצות העיקריות:

- להכין תכנית מותאמת לציבור החרדי. המטרה – להגיע לרמה של משוואות מסדר שני במהלך הלימודים בתלמודי תורה.
- לקדם מעמד מורה למקצועות חול, ע"י מימון הכשרה ותוספת שכר.
- לעודד פעילותם של גופים שילמדו מקצועות אמ"מ. לאפשר להם להעניק לבוגריהם תעודות מוכרות – בתנאי שהאחרונים יעמדו במבחנים חיצוניים של משרד החינוך²⁵.

המלצה 4: הקמת פורום קבוע בנושא שילוב חרדים

בפורום כזה יהיו חברים, לצד ראשי מוסדות חינוך, גם גורמים נוספים - נציגי ות"ת, משרד החינוך, תעשיינים והקהילות החרדיות. כך תתחזק מעורבותם של הגורמים הרלוונטיים ותתאפשר תגובה אופרטיבית לשינויים בתהליך השילוב של צעירים חרדים באקדמיה.

המלצה 5: מעקב קבוע

פרויקט ממלכתי מסדר הגודל של תכנית המח"ר איננו יכול לפעול ללא ליווי של הערכה מעצבת ומעקב מחקרי בלתי תלוי. יתר על כן, בהמשך ישיר להמלצה 4, הפורום המוביל יזדקק לנתוני מעקב מקצועי קבוע שיאפשר לחבריו זיהוי מגמות בתהליך השילוב ותגובה אופרטיבית בזמן אמת' ולא בפער של מספר שנים. **ללא מעקב כזה מדיניות עידוד האקדמיזציה עלולה להפוך ללא-רלוונטית ובמקום תועלת לגרום לנזק – גם במישור החברתי וגם בהיבט כלכלי.**

*

*

*

²⁴ ראו: מעין שחף, יהודה מורגנשטרן, "דו"ח לימודי אמ"מ", מוסד שמואל נאמן, 2012
²⁵ ההמלצות מוצגות במסמך: ראובן גל, איליה זטקובצקי, "הדרך לשילוב", מוסד שמואל נאמן, 2012

חלק ב' - מיפוי מסגרות חרדיות

הקריה האקדמית אונו - הקמפוס החרדי

נתונים כלליים

מיקום: קמפוס באור יהודה וקמפוס בירושלים

שנת הקמה: אור יהודה – 2001, ירושלים - 2009

מספר הסטודנטים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): כ- 2,710

המסלולים המוצעים:

- משפטים – גברים ונשים
- מנהל עסקים – גברים ונשים
- הפרעות תקשורת – נשים
- ריפוי בעיסוק – נשים
- פרסום ותקשורת שיווקית - נשים

ראש המוסד: רקטור - פרופ' דודי שורץ

איש קשר: יו"ר הקמפוס החרדי - הרב יחזקאל פוגל

כתובת אינטרנט: [/http://www.ono.ac.il/haredi](http://www.ono.ac.il/haredi)

טלפון: 050-6674109 ; 02-5310909 דוא"ל: yf@ono.ac.il

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ב

סה"כ	נשים	גברים	כל המסלולים
2,190	790	1,400	

שנה"ל תשע"ד

סה"כ	נשים	גברים	
1,413	328	1,085	משפטים
991	487	504	מנהל עסקים
128	128		הפרעות תקשורת
130	130		ריפוי בעיסוק
50	50		פרסום ותקשורת
2,712	1,123	1,589	כל המסלולים

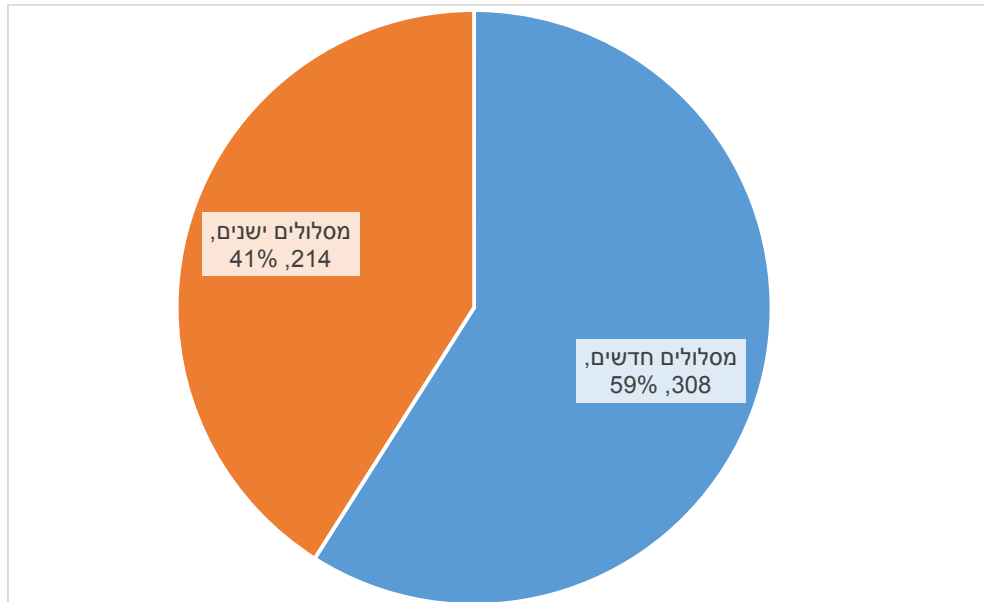
הערות וניתוח

מאז הדו"ח הקודם מספר הסטודנטים בקריה האקדמית אונו עלה בכ- 25%, בעיקר בעקבות גידול במספר הסטודנטיות (עליה של כ- 42%).

הצטרפות סטודנטים גברים נבלמה בשנה אחרונה. כך, במסלול משפטים בשנים א' – ג' לומדים 250-260 סטודנטים בכל שנה. למכינה במסלול זה השנה הצטרפו רק 123 סטודנטים. במסלול מנע"ס, בשנים א' – ג' לומדים 125-130 סטודנטים בכל שנה. למכינה במסלול זה הצטרפו השנה רק 68 סטודנטים.

בשנתיים אחרונות נוספו 3 מסלולים חדשים: הפרעות תקשורתיות, ריפוי בעיסוק, פרסום ותקשורת. במסלולים החדשים לומדות 308 סטודנטיות – 27% מכלל הבנות הלומדות בשני הקמפוסים (11% מכלל הסטודנטים). גידול במספר הסטודנטים נובע בעיקר מתוספת מסלולים אלה (ראה איור 11):

איור 11: מקורות לגידול במספר הסטודנטים בשנים תשע"ב - תשע"ד

נתונים כלליים

מיקום: ירושלים

שנת הקמה: 1970, הקמפוס החרדי הוקם ב- 2013

מספר הסטודנטים החרדים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): 603

המסלולים המוצעים:

- מכינה – גברים ונשים
- ביוטכנולוגיה – גברים ונשים
- ניהול ארגוני שירות - גברים ונשים
- פוליטיקה ותקשורת - גברים
- אופטומטריה – נשים

ראש המוסד: נשיא המכללה - פרופ' ברטולד פרידלנדר, מנכ"ל הקמפוס - הרב יעקב ירוסלבסקי

אשת קשר: דבורה קיסטר

כתובת אינטרנט: [/http://www.strausscampus.co.il](http://www.strausscampus.co.il)

טלפון: 073-2166306 **דוא"ל:** dvorak@scampus.co.il

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ג

סה"כ	נשים	גברים	
258	154	104	מכינה
258	154	104	כל המסלולים

שנה"ל תשע"ד

סה"כ	נשים	גברים	
388	276	112	מכינה
65	42	23	ביוטכנולוגיה
54	54		אופטומטריה
83	60	23	ניהול ארגוני שירות
13		13	פוליטיקה ותקשורת
603	432	171	כל המסלולים

הערות וניתוח

מספר הסטודנטים החרדים במכללה הוכפל תוך שנה. סטודנטים בקמפוס שטראוס מהווים מעל 50% מכלל הסטודנטים הלומדים במסגרת מח"ר (ראה ניתוח בפרק "מח"רים")

תיאור עצמי²⁶

קמפוס שטראוס של **מכון לומדה והמכללה האקדמית הדסה** מהווה את המח"ר הגדול ביותר בפרויקט המח"רים ובו למעלה מ- 500 סטודנטים .

את ההצלחה של קמפוס שטראוס ניתן לזקוף למס' סיבות מרכזיות:

- נסיון בן 22 שנה בגיוס והכשרת תלמידים מהמגזר החרדי
- קירבה פיזית בין מכללת האם - המכללה האקדמית הדסה, והקמפוס החרדי כך שהסגל האקדמי – המרצים וראשי החוגים משותפים בשתי המכללות
- המסר אותו בקשנו להטמיע לפיו אנו לא באנו לשנות את המגזר החרדי אלא לשמר ולטפח את אופיו היחודי ויחד עם זאת לאפשר לו לרכוש השכלה אקדמית לצורך פרנסה, נקלט היטב בציבור, ואופי האוכלוסיה הלומדת בקמפוס יוכיח
- תארים יישומיים ומכווני פרנסה עם היוקרה האקדמית של המכללה האקדמית הדסה.

כיום, בתוך פחות מ- 3 שנים פתחנו 6 חוגים ב- 12 מחוזים, גברים ונשים, זאת מלבד המכינות שנפתחות לאורך השנה.

התלמידים / ות בקמפוס חלקם צעירים שלומדים את התואר כדי לרכוש מקצוע מכובד ולהשתלב היטב בשוק העבודה, וחלקם בוגרים אשר מועסקים כבר היום בתפקידים שונים ובאו לקמפוס כדי להשתדרג ולהגיע לתפקידים בכירים יותר.

²⁶ תחת הכותרת הזו (תיאור עצמי) יופיעו בהמשך דבריהם של מנהלי המוסדות, אשר התבקשו לתאר את המאפיינים המיוחדים של המוסד, את ה'היסטוריה' שלו בקליטת סטודנטים חרדים, ואת ההצלחות והבעיות בתחום זה. בדו"ח יופיעו רק סיפורים של מוסדות חינוך אשר הציגו עליה משמעותית במספר הסטודנטים, יחסית לשנה"ל תשע"ב.

המכללה האקדמית אשקלון

נתונים כלליים

מיקום: אשקלון

שנת הקמה: 1965 (כשלוחה של אוניברסיטת בר-אילן), הקמפוס החרדי הוקם ב- 2011

מספר הסטודנטים החרדים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): 100

המסלולים המוצעים:

- מכינה לגברים
- כלכלה וניהול – גברים ונשים
- מנהל עסקים - נשים
- עבודה סוציאלית – גברים ונשים

ראש המוסד: פרופ' שלמה גרוסמן

איש קשר: ישראל לנדאו

כתובת אינטרנט: [/http://www.ash-college.ac.il](http://www.ash-college.ac.il)

טלפון: 08-6789510 דוא"ל: israel1@ash-college.ac.il

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ב

סה"כ	נשים	גברים	כל המסלולים
30	--	30	

שנה"ל תשע"ג (מח"ר)

סה"כ	נשים	גברים	
73	29	44	מכינה
19	19		עבודה סוציאלית
14		14	כלכלה וניהול
106	48	58	כל המסלולים

שנה"ל תשע"ד / תשע"ה (מח"ר)

סה"כ	נשים	גברים	
11		11	מכינה
49	35	14	עבודה סוציאלית
10	10		מנהל עסקים
30	13	17	כלכלה וניהול
100	58	42	כל המסלולים

הערות וניתוח

הירידה הדרסטית במספר הנרשמים מוסברת ככל הנראה ע"י המצב הביטחוני הקשה בדרום במהלך שנת 2014. אי לכך, בשלב זה לא ניתן לנתח מגמות בעבודת המכללה.

נתונים כלליים

מיקום: ירושלים

שנת הקמה: 1999, מסלול ראשון לחרדים - 2012

מספר הסטודנטים החרדים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): 82

המסלולים המוצעים:

- מכינה לנשים
- הנדסת תכנה - נשים

ראש המוסד: פרופ' אברהם דומב

אשת קשר: הדר דר

כתובת אינטרנט: www.jce.ac.il

טלפון: 02-6588052 דוא"ל: hadarb@jce.ac.il

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ג (מח"ר)

סה"כ	נשים	גברים	
52	52		הנדסת תכנה
52	52		כל המסלולים

שנה"ל תשע"ד / תשע"ה (מח"ר)

סה"כ	נשים	גברים	
			מכינה
82	82		הנדסת תכנה
82	82		כל המסלולים

הערות וניתוח

בסמסטר א' שנה"ל תשע"ג 52 סטודנטיות החלו במסלול הנדסת תכנה. כעת בשנה ב' לומדות 38 סטודנטיות – נשירה של כ- 27%.

בשנה"ל תשע"ד הצטרפו ללימודים 44 סטודנטיות נוספות. בשל מיעוט התצפיות לא ניתן להגיד, האם מדובר במגמת ירידה, בירידה חד-פעמית או בתנודתיות במסגרת טעות סטטיסטית.

המרכז לאמנות חזותית לציבור החרדי - "אמן-בצלאל"

נתונים כלליים

מיקום: ירושלים

שנת הקמה: 1905 (בצלאל); המרכז לאמנות חזותית לציבור החרדי "אמן-בצלאל" - 2013

מספר הסטודנטים החרדים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): 65

המסלולים המוצעים:

- אדריכלות (כולל מכינה) - נשים
- אומנות (כולל מכינה) - נשים

ראש המוסד: רבקה ורדי

אשת קשר: רבקה ורדי

כתובת אינטרנט: [/http://www.bezalel.ac.il](http://www.bezalel.ac.il)

טלפון: 02- 5302733 דוא"ל: omanrivka@gmail.com

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ג (מח"ר)

סה"כ	נשים	גברים	
15	15		מכינה
23	23		אדריכלות
21	21		אומנות
59	59		כל המסלולים

שנה"ל תשע"ד / תשע"ה (מח"ר)

סה"כ	נשים	גברים	
38	38		מכינה
17	17		אדריכלות
10	10		אומנות
65	65		כל המסלולים

הערות וניתוח

מספר הסטודנטיות במרכז לאמנות לציבור החרדי "אמן-בצלאל" נשאר יציב. עלייה במספר הסטודנטיות שנרשמו למכינה מצביעה על פוטנציאל טוב לשנים הבאות.

מ- 39 תלמידות שנרשמו למכינה בשנה"ל תשע"ג, 26 המשיכו ללמוד בשנה"ל תשע"ד (67%).

חשוב לציין שהנהלת המכללה נאלצה לסרב לבקשותיהן של 22 מועמדות בשנה"ל תשע"ג ועוד 53 מועמדות בשנה"ל תשע"ד. הסיבה – הן היו בעלות תשובה או בוגרות תיכונים חרדים / מוסדות דומים ולכן לא ענו לקריטריונים שהציב ות"ת כתנאי למימון.

נתונים כלליים

מיקום: אשדוד

שנת הקמה: 1995, מסלול ראשון לחרדים - 2011

מספר הסטודנטים החרדים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): 52

המסלולים המוצעים:

- מכינה לגברים
- הנדסת בנין - גברים
- הנדסת תכנה - גברים

ראש המוסד: פרופ' יהודה חדד

איש קשר: ד"ר אבשלום דנוך

כתובת אינטרנט: <http://www.sce.ac.il>

טלפון: 08-6475720 **דוא"ל:** avshalomd@sce.ac.il

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ג (מח"ר)

סה"כ	נשים	גברים	
50		50	מכינה
50		50	כל המסלולים

שנה"ל תשע"ד / תשע"ה (מח"ר)

סה"כ	נשים	גברים	
12		12	מכינה
40		40	הנדסה – כל המסלולים
52		52	כל המסלולים

הערה: למעט הסטודנטים הנ"ל במכללה לומדים גם כ- 50 סטודנטים חרדים במסלולים כלליים

הערות וניתוח

הירידה הדרסטית במספר הנרשמים מוסברת ככל הנראה ע"י המצב הביטחוני הקשה בדרום במהלך 2014. אי לכך בשלב זה לא ניתן לנתח מגמות בעבודת המכללה.

המכללה האקדמית צפת

נתונים כלליים

מיקום: צפת

שנת הקמה: 1970 (תחת חסותה של אוניברסיטת בר אילן); מסלול ראשון לחרדים – 2011.

מספר הסטודנטים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): 36

המסלולים המוצעים:

- עבודה סוציאלית – נשים
- מערכות מידע - גברים

ראש המוסד: פרופ' ברוך נבו

איש קשר: שי סרוגו

כתובת אינטרנט:

<http://www.zefat.ac.il/?CategoryID=522&SearchParam=%D7%97%D7%A8%D7%93%D7%99>

טלפון: 04-6927704 דוא"ל: shais@zefat.ac.il

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ב

סה"כ	נשים	גברים	כל המסלולים
145	85	60	

שנה"ל תשע"ד

סה"כ	נשים	גברים	
21	21		עבודה סוציאלית
15		15	מערכות מידע
36	21	15	כל המסלולים

הערות וניתוח

מאז הדו"ח הקודם במכללת צפת לא בוצע גיוס חדש של סטודנטים חרדים.

נתונים כלליים

מיקום: ירושלים

שנת הקמה: 1969, הקמפוס החרדי הראשון הוקם ב- 1999, ב- 2013 חלק מהמסגרות הוכרו כמח"רים.

מספר הסטודנטים החרדים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): כ- 1,710

המסלולים המוצעים:

- מכינה – גברים ונשים
- הוראות מדעים וטכנולוגיה - גברים ונשים
- הנדסת תעו"נ - גברים ונשים
- חשבונאות ומערכות מידע - גברים ונשים
- הנדסת תכנה - גברים ונשים
- מדעי המחשב - גברים ונשים
- מנע"ס - גברים ונשים
- אלקטרו-אופטיקה - גברים ונשים
- הנדסה אלקטרונית - גברים
- מערכות מידע - גברים
- הנדסת מערכות תקשורת - גברים
- סיעוד – נשים
- ביו-אינפורמטיקה – נשים

ראש המוסד: רקטור - פרופ' חיים סוקניק

איש קשר: ישראל טקאץ'

כתובת אינטרנט: <http://www.ict.ac.il>

טלפון: 1-700-50-32-32 דוא"ל: tkach@g.ict.ac.il

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ב

סה"כ	נשים	גברים	כל המסלולים
1,400	1,100	300	

סה"כ	נשים	גברים	
248	29	219	מכינה
440	329	111	מדעי המחשב (*)
368	344	24	חשבונאות
193	140	53	מנהל עסקים
165	98	67	הנדסת תכנה
144	144		סיעוד
55	12	43	הנדסת תעשייה וניהול
36		36	הנדסת אלקטרוניקה
19		19	הנדסת מערכות תקשורת
16	2	14	אלקטרו-אופטיקה
8		8	מערכות מידע
8	7	1	הוראת מדעים
8	8		ביו-אינפורמטיקה
1,708	1,113	595	כל המסלולים

(*) כולל השלמות לתואר

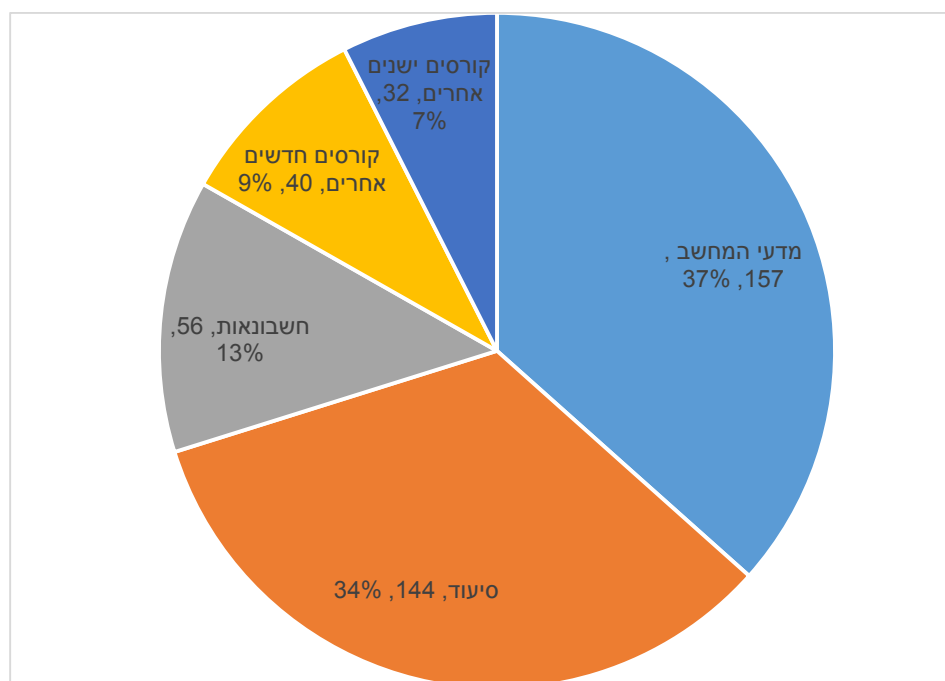
הערות וניתוח

מספר הסטודנטים בבג"ט עלה בכ- 300 איש (כ- 22%). העלייה נובעת בעיקר מגידול של כ-100% במספר הסטודנטים במסלולים לגברים. ניתן להעריך כי מגמת העלייה תשמר בשנים הבאות.

820 סטודנטיות לומדות במסגרות שהחל משנה"ל תשע"ג הוגדרו כמח"ר

יחסית לשנה"ל תשע"ב, בבג"ט נפתחו 4 מסלולים נוספים (סיעוד, מערכות מידע, הוראת מדעים וביו-אינפורמטיקה). עם זאת, עיקר התוספת במספר הסטודנטים-גברים באה מגידול הלומדים במסלולים קיימים (ראה איור 12). הזינוק המשמעותי ביותר היה במסלול מדעי המחשב – 111 בתשע"ד מול 3 בתשע"ב.

איור 12: מקורות לגידול במספר הסטודנטים לפי מסלולים (לא כולל מכינות) בין השנים תשע"ב לתשע"ד

חשוב לציין שמספר הסטודנטים המופיע בטבלה אינו כולל תלמידים חרדים לא מתוקצבים, דהיינו בוגרי תיכונים חרדים, חוזרים בתשובה וכו'. לפי ההערכה, במסלולים חרדים בבג"ט לומדים כ- 100-150 סטודנטים כאלה.

תיאור עצמי

המרכז האקדמי לב הוקם ב- 1969 כגוף המלמד ומעניק תארים אקדמיים במדעים והנדסה לאוכלוסייה דתית. במהלך השנים הוא הפך לאחת ממכללות טכנולוגיות המובילות בארץ והיחיד לציבור הדתי.

במהלך כל שנות פעילותו למדו סטודנטים ממגוון הציבור הדתי והחרדי בארץ ובעולם במרכז, וכן נקלט סגל האקדמי מגוון (דתיים וחרדים) במסגרת המוסד.

למרכז האקדמי לב ישנו מוניטין של מוסד המעניק תואר אקדמי ברמה גבוהה ובתחומים שנדרשים בשוק העבודה, מחד גיסא ולא מתפשר בתחומים הקשורים לאורך חיים דתי, מאידך.

עם כניסת מספר הולך וגדל של סטודנטים חרדים למוסד הוקמה בשנת 1999 מסגרת חרדית ייחודית שהייתה בין הראשונות בארץ לפעול בצורה זו. במהלך חמש עשרה שנים האחרונות המסגרת החרדית הורחבה - מקמפוס אחד (קמפוס טל) לשורה של תכניות בקמפוסים נוספים של המרכז. בבני ברק פועל קמפוס לוסטיג לבוגרות סמינרים "בית יעקב". בירושלים - תכניות דעת ותבונה לנשים ומסגרות לגברים חרדים בקמפוס המרכז האקדמי לב בגבעת מרדכי.

הנהלת המרכז מרחיבה גם מצאי המסלולים המוצעים לתלמידים, בהתאם לדרישות השוק ועל כן רמת ההשמה בעבודה של הבוגרים הנה גבוהה מאוד ומגיעה לרמה של מעל ל 90% מהבוגרים.

פתיחת מסלולים חדשים מהווה חלק ממדיניות כוללת של שיתוף פעולה עם גורמים חיצוניים (כמו מעסיקים פוטנציאליים, צה"ל וכו') ופעילות שיווקית רחבה (פרסומים, כנסים). בין תכונות נוספות של המרכז האקדמי לב - ניהול מסודר (המרכז הנו הגוף היחיד שמספק נתונים דמוגרפיים אודות הסטודנטים החל מתשס"ט ועד היום), שילוב אפשרויות ללימודי קודש בקמפוסים, מתן אפשרות ללמוד לתלמידים מחו"ל.

נתונים כלליים

מיקום: ירושלים

שנת הקמה: 1999

מספר הסטודנטים החרדים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): כ- 200 גברים, כ- 670 נשים

המסלולים המוצעים:

- מכינה – נשים
- עבודה סוציאלית – גברים ונשים – תואר ראשון ושני
- יעוץ חינוכי - גברים ונשים – תואר שני
- פסיכולוגיה – גברים ונשים
- תקשורת ומדעי המדינה - גברים ונשים
- לוגיסטיקה – גברים
- תרפיה במוזיקה – נשים – תואר שני
- מנהל - מנהל חינוכי וניהול משאבי אנוש – נשים
- מדעי החברה – נשים
- מקצועות רפואיים – מעבדה רפואית והפרעות בתקשורת - נשים

ראש המוסד: הרבנית עדינה בר שלום

אשת קשר: נעמה קלבו

כתובת אינטרנט: [/http://www.mcy.org.il](http://www.mcy.org.il)

טלפון: 02-6469801 דוא"ל: hanhala@mc.org.il

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ב

סה"כ	נשים	גברים	כל המסלולים
1,200	400	800	

סה"כ	נשים	גברים	
46	46		מכינה
145	68	77	פסיכולוגיה
116	87	29	מדעי החברה
26		26	לוגיסטיקה
157	101	56	עבודה סוציאלית
98	98		הפרעות בתקשורת
84	74	10	יעוץ חינוכי
96	96		מנהל וניהול
66	66		מעבדה רפואית
			ייעוץ חינוכי
34	34		תרפיה במוזיקה
868	670	198	כל המסלולים

הערות וניתוח

לצד עליה מסוימת במספר סטודנטיות חלה בתשע"ד ירידה משמעותית ביותר במספר הגברים הלומדים במכללה.

כמו כן יש לציין מספר נמוך מאוד של הנרשמים למכינה – מה שאמור להצביע על מספר סטודנטים שיקטן בשנים הבאות.

במקביל, הנהלת המכללה מדווחת על כ- 1,000 מועמדים שנדחו על ידה כי לא ענו לקריטריונים שהציב ות"ת כתנאי למימון – השתייכו לחוזרים בתשובה או לחרדים-לאומיים, היו בוגרים של תיכון חרדי וכד'.

על בסיס המגמה הנוכחית, במידה ומדיניות ות"ת לגבי הגדרת 'חרדים' לא תשתנה, קיים ספק ביכולת המכללה לשרוד לאורך השנים.

נתונים כלליים

מיקום: ירושלים

שנת הקמה: 2000, כמוסד לימודי לציבור חרדי. הענקת תארים אקדמיים (מטעם האוניברסיטה הפתוחה) מ-2013
מספר הסטודנטים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): 182
המסלולים המוצעים:

- פסיכולוגיה ומדעי החברה והרוח – גברים ונשים

ראש המוסד: הרב מאיר עשור

אשת קשר: גב' מירי שבתאי

כתובת אינטרנט: <http://www.ynrcollege.org/Default.aspx>

טלפון: 02-6321612 **דוא"ל:** ynr.miri@gmail.com

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ד

סה"כ	נשים	גברים	
182	117	65	פסיכולוגיה ומדעי החברה והרוח
182	117	65	כל המסלולים

הערות וניתוח

מרכז י.נ.ר. הוכר כמוסד מלמד של האוניברסיטה הפתוחה לתואר ראשון (ראו פירוט ב'תיאור עצמי', בהמשך). התארים האקדמיים שהוא מעניק הם מטעם האוניברסיטה הפתוחה בלבד. גם תנאי הקבלה זהים לתנאי האוניברסיטה הפתוחה.

בשנים הקודמות נאמר שאחד היתרונות של האוניברסיטה הפתוחה בעיני הציבור החרדי הוא העדר צורך בתעודות מוקדמות. כפי שניתן לראות, מרכז י.נ.ר הצליח תוך שנה אחת לגייס 182 סטודנטים, כאשר האוניברסיטה הפתוחה, באותם תנאים, הגדילה את מספר הסטודנטים רק ב-50.

כמו כן, עיקר התוספת במספר הסטודנטים במרכז י.נ.ר בא דווקא מצד הנשים. מכיוון שבד"כ נשים חרדיות הן בעלות תעודות שמאפשרות להן להגיע לכל מוסד אחר, ניתן להסיק שככל הנראה, ליתרונות נוספים של המסגרות הללו, כגון ליכולת לשלב לימודים עם כללי צניעות ולגמישות בשעות, יש משקל גדול יותר.

תיאור עצמי

מרכז י.נ.ר (ע"ר) מיסודו של איגוד י.נ.ר - יועצי נישואין רבניים – הוקם בשנת 1999 לצורך הכשרת חרדים לעבודת יועצי נישואין בקהילות שלהם. באותה תקופה נושא זה היה מחוץ לקונצנזוס ומקימי המרכז ספגו ביקורת קשה. הכיתה הראשונה, של כ- 30 איש, הוקמה רק כעבור כשנה.

בשלב הראשונים חלק ניכר מהתלמידים היו בעלי תשובה ו/או עולים. עבור אוכלוסיות, אלה תחום זה לא היה זר והם פתחו את הדרך לתלמידים מ"הגרעין הקשיח". כך, למשל, התלמיד הראשון מחסידות בעלז היה בעל תשובה מבלגיה. לאחר מכן, האדמו"ר בעצמו החל לשלוח את חסידיו לקורס (ביניהם גם מנכ"ל החסידות, משה אוברלנדר).

משום שמרכז י.נ.ר היה הגוף היחיד המזוהה עם טיפול מקצועי בבעיות נישואין בעולם החרדי, החלו לפנות אליו זוגות שנקלעו למשברים. כמענה, וכן על מנת לאפשר לתלמידים והבוגרים יישום ידע, מרכז י.נ.ר הקים מוקד מקצועי (כולל מוקד טלפוני) שנותן מענה ראשוני ומעביר טיפול ליועצים. בהמשך הוקם איגוד י.נ.ר שבמסגרתו יועצי נישואין חרדים (רובם ככולם – בוגרי המרכז) מקבלים נתונים מהמוקד, מחליפים מידע בינם, מעבירים למרכז תובנות ודיווחים על מקרים שדורשים טיפול מיוחד. המרכז פונה ליועצים חיצוניים וגם בונה תכניות לימודים על בסיס דיווחים שהתקבלו. כך, בעקבות דיווחים מהבוגרים הוקמו קורסים נוספים, כמו קורס גישור ויישור סכסוכים והשתלמויות שונות בתחומי הייעוץ והטיפול.

פתיחת קורס לימודים לתואר ראשון היווה עוד סוג של מענה לדרישות השטח. ב- 2013 (שנת פתיחת הקורס) הציבור החרדי ראה את מרכז י.נ.ר כגוף שנותן הכשרה מקצועית בתחום נדרש (שהפך בשנים אלה גם לתחום מקובל ע"י כל הקהילות). לכן גם לימודים אקדמיים התקבלו כתוספת ללימודי מקצוע. כך הם גם הוצגו ע"י מרכז י.נ.ר.

נקודות נוספות – במסגרת מרכז י.נ.ר פועלים מסלולים ללימודי קודש (טוענים רבניים, דיינות ועוד). המרכז מפעיל קורסים באנגלית (ומתוכנן גם קורס בצרפתית) וקורסים של למידה מרחוק לקהילות ברחבי העולם. בנוסף מרכז י.נ.ר מפרסם ביטאון בכמה אלפי עותקים והוא מתפזר בבתי אב, בעיקר באזור ירושלים.

נתונים כלליים

מיקום: בני ברק

שנת הקמה: 2000

מספר הסטודנטים החרדים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): 1,196

המסלולים המוצעים :

- עבודה סוציאלית - גברים ונשים - תואר ראשון ושני
- סיעוד – גברים ונשים (לנשים - תואר ראשון ושני)
- יעוץ חינוכי - נשים וגברים - תואר שני
- מדעי המחשב – גברים
- מיפוי וגאו-אינפורמציה – גברים
- מדעי החברה – גברים
- מנהל כללי ומנהל ציבורי - גברים
- הפרעות בתקשורת – נשים - תואר ראשון ושני
- טיפול באומנות – נשים - תואר שני
- ריפוי בעיסוק – נשים

ראש המוסד: אין נתונים

איש קשר: אין נתונים ברורים

כתובת אינטרנט: [/http://www.mivchar.org.il](http://www.mivchar.org.il)

טלפון: 03-5785030 **דוא"ל:** info@mivchar.org.il

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ב

סה"כ	נשים	גברים	כל המסלולים
900	400	500	

שנה"ל תשע"ד / תשע"ה (מח"ר)

סה"כ	נשים	גברים	
			עבודה סוציאלית
			סיעוד
			יעוץ חינוכי
			מדעי המחשב
			מיפוי וגאו אינפורמציה
			מדעי החברה
			מנהל כללי וציבורי
			טיפול באומנות
			הפרעות בתקשורת
			ריפוי בעיסוק
1,196	903	293	כל המסלולים

הערות וניתוח

למרות פניות חוזרות ונשנות, לא התקבלו נתונים מאף גורם במכללה. הנתונים המופיעים בדו"ח התקבלו מגורמים חיצוניים, לכן הם אינם מלאים.

בין תשע"ב לתשע"ד חלה ירידה של כ- 40% במספר הגברים הלומדים במכללה ובמקביל עלייה של כ- 125% במספר סטודנטיות.

האוניברסיטה הפתוחה

נתונים כלליים

מיקום: קריית האוניברסיטה נמצאת ברעננה, כ- 50 מרכזי לימוד נוספים פזורים בכל הארץ

שנת הקמה: 1974

מספר הסטודנטים החרדים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): 370 (לא כולל מרכז י.ג.ר אשר מוכר כמוסד מלמד של האוניברסיטה הפתוחה ובשנת תשע"ד למדו בו 182 סטודנטים חרדים)

המסלולים המוצעים: קשת רחבה של מקצועות בתחומים הבאים:

- מדעים והנדסה
- ניהול ומקצועות פיננסיים
- מדעי הרוח והחברה

ראש המוסד: פרופ' קובי מצר

איש קשר: פרופ' אביעד חפץ

כתובת אינטרנט: [/http://www.openu.ac.il](http://www.openu.ac.il)

טלפון: 3500 * דוא"ל: Op-interest@openu.ac.il

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ב

סה"כ	נשים	גברים	כל המסלולים
320	75	245	

שנה"ל תשע"ד / תשע"ה (מח"ר)

סה"כ	נשים	גברים	
110	23	87	מדעים והנדסה
12	2	10	מקצועות פיננסיים
233	48	185	מדעי הרוח והחברה
15	6	9	ניהול
370	79	291	כל המסלולים

הערות וניתוח

יש לציין שכ- 73% מהסטודנטים בחרו במסלולים במדעי הרוח והחברה.

מספר הסטודנטים החרדים שבחרו באוניברסיטה פתוחה יחסית יציב, אך הוא אינו כולל את 182 סטודנטים שלומדים בקמפוס י.ג.ר ([ראה למעלה](#))

נתונים כלליים

מיקום: ירושלים

שנת הקמה: 1918 (תחילת הפעולה - 1925), המסלול החרדי הוקם ב- 2014

מספר הסטודנטים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): 88

המסלולים המוצעים:

- מכינה במסלול מדעי הטבע – גברים ונשים
- מכינה במסלול מדעי הרוח והחברה – גברים

ראש המוסד: פרופ' מנחם בן-ששון

איש קשר: נחמיה שטינברגר, מנהל

כתובת אינטרנט: haredi.huji.ac.il

טלפון: 02-6536851 דוא"ל: mb033404@gmail.com

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ג (מח"ר)

סה"כ	נשים	גברים	
45		45	מכינה
17		17	מכינה רפואית
62		62	כל המסלולים

שנה"ל תשע"ד / תשע"ה (מח"ר)

סה"כ	נשים	גברים	
25		25	טרומ מכינה
18	8	10	מכינה מדעי הטבע
10		10	מכינה מדעי רוח
35		35	מסלולים אחרים(*)
80	8	80	כל המסלולים

(*) לימודים במסגרות כלליות

הערות וניתוח

יש לציין ש- 35 סטודנטים השתלבו במסלולים כלליים.

עם זאת, **לא נצפית עליה במספר הסטודנטים החרדים לאורך השנים**. בשנה"ל תשע"ג, למדו במכינה 62 סטודנטים; בשנה"ל תשע"ד -- 53 סטודנטים בלבד.

הטכניון

נתונים כלליים

מיקום: קמפוס הטכניון הראשי – חיפה. כמו כן, קיימת תכנית מיוחדת הפועלת בבני ברק

שנת הקמה: 1924 . מסגרת חרדית (מח"ר) הוקמה ב- 2013

מספר הסטודנטים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): כ- 63

המסלולים המוצעים:

- מכינה – גברים ונשים
- הנדסאים - גברים

ראש המוסד: הנשיא - פרופ' פרץ לביא

איש קשר: מולי דותן

כתובת אינטרנט: <http://www.technion.ac.il>

טלפון: 077-8874536 דוא"ל: dotan@tx.technion.ac.il

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ד

סה"כ	נשים	גברים	
48	15	33	מכינה
15		15	הנדסאים
63	15	48	כל המסלולים

הערות וניתוח

למכינה שנפתחה בשנה"ל תשע"ג הגיעו 14 סטודנטים גברים. למכינה שנפתחה בשנה"ל תשע"ד נרשמו 19 גברים ו- 15 נשים.

בשנה"ל תשע"ד בקמפוס בבני ברק למדו 16 סטודנטים.

בשנה"ל תשע"ה בקמפוס בני ברק החלו לימודים של מחזור נוסף הכולל 25 סטודנטים. בפברואר בקמפוס הראשי של טכניון צפויה להפתח מכינה לכ- 40-35 סטודנטים נוספים

בנוסף ל- 63 הסטודנטים הלומדים בתכנית מח"ר, כ- 8-7 סטודנטים חרדים משולבים במגוון תכניות כלליות.

נתונים כלליים

מיקום: רמת גן

שנת הקמה: 1955, מסגרת חרדית (מח"ר) הוקמה ב- 2014

מספר הסטודנטים (במסלולים לתואר ובמכינה קדם אקדמית): 30

המסלולים המוצעים:

- מכינה כלכלה ומנע"ס - גברים

ראש המוסד: פרופ' דניאל הרשקוביץ

אשת קשר: אורנה אוקבי

כתובת אינטרנט:

<http://www1.biu.ac.il/index.php?id=13202&pt=1&pid=83&level=3&cPath=1,83,13202>

טלפון: 03-7384272 דוא"ל: Orna.Okabi@mail.biu.ac.il

נתונים אקדמיים

שנה"ל תשע"ד (סמסטר קיץ) – מח"ר

סה"כ	נשים	גברים	
30		30	מכינה כלכלה ומנע"ס
30		30	כל המסלולים

הערות וניתוח

מסגרת מח"ר הוקמה באוניברסיטת בר אילן בקיץ 2014 לאחר תקופת הכנה שארכה כשנה. טרם הצטברו נתונים לניתוח.

סטודנטים חרדים לומדים גם בתכניות כלליות של אוניברסיטת בר אילן. קשה להעריך את מספרם לפי פקולטות ולאורך השנים.

*

*

*

ביבליוגרפיה

1. ראובן גל, איליה זטקובצקי, "מפת דרכים" לתכנית לאומית להאצת שילוב האוכלוסייה החרדית בכלכלה הישראלית", מוסד שמואל נאמן, 2010
2. ראובן גל, איליה זטקובצקי, "הדרך לשילוב", מוסד שמואל נאמן, 2012
3. ראובן גל, איליה זטקובצקי, גלעד מלאך, "שילוב חרדים: מודל, תסריטים ומיפוי", מוסד שמואל נאמן, 2012.
4. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, "השכלה גבוהה בישראל – נתונים נבחרים לרגל פתיחת שנת הלימודים האקדמית תשע"ה", הודעה לעיתונות מ-26.10.2014.
5. המועצה להשכלה גבוהה, לקט נתונים לקראת פתיחת שנת הלימודים האקדמית תשע"ד 2013/2014, 10.10.2013
6. השנתון הסטטיסטי לישראל מס' 65 ל-2014, לוח 8.41
7. איליה זטקובצקי, "מח"ר כבר כאן", מוסד שמואל נאמן, 2013
8. איליה זטקובצקי, "קיום לדמות הסטודנט החרדי", לקט מאמרים מס' 3, מוסד שמואל נאמן, 2011
9. איליה זטקובצקי, "פוטנציאל חרדים לאוניברסיטאות", מוסד שמואל נאמן, ינואר 2013
10. איליה זטקובצקי (עריכה), "מפוי מוסדות אקדמיים בישראל המותאמים לציבור החרדי" מוסד שמואל נאמן, 2012
11. ישי כהן, "הגר"ש כהן: אסור לבנות ללמוד לימודים אקדמיים", כיכר השבת, פורסם ב-23.06.2014
12. גלעד מלאך, בצלאל כהן, "חרדים לאקדמיה", התאחדות הסטודנטים בישראל, פברואר 2011
13. מעין שחף, יהודה מורגנשטרן, "דו"ח לימודי אמ"מ", מוסד שמואל נאמן, 2012
14. תנועת "טוב", "תפיסות ועמדות כלפי תנועת "טוב וערכיה", לקט מאמרים מס' 7, מוסד שמואל נאמן, 2012

נספח 1 – מכתבים למוסדות חינוך

להלן מובאים מספר מכתבים שנשלחו לגופים שונים. כל המכתבים קשורים בצורה זו או אחרת לתוצאות של מדיניות המימון של מסגרות חרדיות. הם מוצגים כדי להדגיש היבטים שונים של הבעיות המוצגות בתת-פרק "[שיטות המימון](#)" ועמדת הכותבים אינה משקפת בהכרח את עמדת מוסד שמואל נאמן.

בשל אורכו של המכתב הבא מובאים כאן רק נקודות עיקריות:

שמי (XXXXXX)²⁷. בן (XXX) מחנך בישיבה תיכונית. תושב (XXXXXX) לפני כשנתיים הייתי רשום במכללה ללימודי תואר שני ביעוץ וסמוך להתחלת השנה ביטלתי את הרשמתי מסיבות אישיות (אמי היתה אז חולה מאוד והשנה נפטרה). לאחרונה התעניינתי בהרשמה מחודשת לאותו החוג והובהר לי שבגלל נוהל חדש של המל"ג אין אפשרות למישהו כמוני ללמוד במכללה, **לאור העובדה שלמדתי במוסד תיכוני שאיננו חרדי**. (הדגשה שלי – ז.א.) ברור לי שהעניין לא בא מיזמתכם ושלכם יש עניין לספק מקום לימודים על טהרת הקודש גם לאנשים כמוני. אני מניח שניסיתם להשתמש בכל מיני כלים להלחם בתופעה ואני לא מצליח להבין כיצד אף אחד מהכלים המשפטיים לא יכול להועיל במצב כזה. **האם פנייה לבג"ץ, שעט על כל פניה של ערבי לגור בכל מקום שהוא רוצה, או של אישה לשרת בכל מקום שהיא רוצה בצבא, לא יכול וחייב לאפשר לכל אדם דתי ללמוד לימודים אקדמיים בכל מקום שירצה?** (הדגשה שלי – ז.א.) הרי אלו ערכי החופש והשוויון הבסיסיים ביותר שעליהם מושתתת התרבות החילונית השלטת בעולם המשפט. אם זה היה מועיל הייתי שמח לעזור לכם לשמש כדמות שמנסה להתקבל למוסד ומופלה (לכאורה כמובן...) על רקע דתי / אידאולוגי / פוליטי וכד'. אני מחזק את ידכם במאבק זה שנועד להחליש את הציבור החרדי יחד עם החלשת הציבור התורני המעוניין במסגרות הנפרדות.

²⁷ שם פרטי ומשפחה, גיל, כתובת ושאר פרטים מזהים אחרים שמורים במערכת ופורסמו רק באישור מפורש של כותב המכתב

בס"ד

לכבוד:

נכדתי [] שתח" לאו"ט

הצטערתי עמוקות, כסבא לנדה שחשקה נפשה להשתלב בלימודי [] ב- [] שלכם, ונדחתה בגלל שהגיעה ממוסד דתי לאומי כמו []

יחד עם זאת, עקרונית, אני כל כך מבין רוחכם שאתם מעוניינים להתרכז אך ורק בבנושטימו במוסדות "בית יעקב". כדי לשמור על הייחודיות, האווירה המיוחדת השוררת אצלכם והדרישות המתחייבות מתוקף המדיניות החינוכית במוסד.

ואולם הרשוני לפרוש בפניכם מזווית אחרת אולי תיאוטו בכל זאת לשלבה במוסדכם החשוב והיקר.

1. אני מסכים לחששותיכם מתלמידות המגיעות מרקע אחר העשויות "לקלקל" את האווירה. אך אם תקבעו לכם מכסה זעומה בכל מחזור שלא תחרוג מעל המידה העשויה לשבש את מטרותיכם קשה יהיה לקבל את האפשרות של השפעה שלילית. מדין קמא קמא בטיל ברוב.

2. בודאי שאין לשלול באופן גורף את כל הבנות האחרות, ולדון את כולן באותה אמת מדה כאילו כולן אותו דבר. אדרבא, צריך להכיר כל מקרה לגופו ולתהות על קנקנה של כל בת כזו, אם היא מתאימה לרוח המוסד גם מבחינה דתית והתנהגותית, גם מבחינת יכולותיה והישגיה התורניים והאקדמיים.

ואם יתברר שהיא ראויה, הלב ימאן שלא לקבלה. ובמיוחד, שהיא יכולה גם לתרום מידיעותיה בלימודים הכללים שרכשה במוסד הקודם.

3. מתוך איון בציוני הבגרות שלה נוכחתי לדעת שתהיה לפאר ולגאווה ולהדר למסגרת החשובה שלכם

בכבוד רב

בשל אורכו של המכתב הבא מובאים כאן רק נקודות עיקריות:

שלום רב לכבוד שר החינוך!

שמי (XXXXXX), אני בת (XXX) מ (XXXXXX).... במהלך השנתיים האחרונות התחלתי להתחזק בדת ושיניתי את השקפתי לכיוון היהדות החרדית...

בשל הבחירה שלי לנהל אורח חיים חרדי, אחד הדברים החשובים לי ביותר הוא הסביבה בה אני מבלה, והאנשים שאני נמצאת במחיצתם במהלך היום. לכן רציתי להתחיל השנה ללמוד לימודי עבודה סוציאלית ב (XXXXXX²⁸). לצערי הרב, על אף שהתאמתי מבחינת תנאי קבלה והציונים, **לא התקבלתי ל (XXXXXX) בגלל שבעבר למדתי באולפנה דתית-לאומית.** (הדגשה שלי – א.ז.). נאמר לי שהמועצה להשכלה גבוהה החליטה שלא לממן בכל המכללות החרדיות בארץ בנות שלא למדו בחינוך חרדי.

הדבר כאב לי מאוד והצטערתי שכן היום איני מגדירה את עצמי דתית-לאומית, אלא חרדית לכל דבר. פניתי למועצה להשכלה גבוהה במייל וקיבלתי תשובה שהחלטה זו נובעת מהצרכים המיוחדים של החברה החרדית שכן הם מתקשים שכן הם מתקשים להשתלב בשאר מוסדות לימוד מבחינת תנאי הקבלה, ולכן נבנתה עבורם תכנית מיוחדת שאמורה להקל עליהם בתנאי הקבלה. על אף שניסיתי בכל זאת להסביר את המצב שלי' על חיותי כיום חרדית לגמרי ועל כך שאין באפשרותי ללמוד בכל מוסד אחר, נאמר לי שאי אפשר לעזור לי וזאת מדיניות המל"ג והממשלה. **בעקבות זאת, לצעקי, אני לא אתחיל ללמוד את לימודי התואר השנה (הדגשה שלי – א.ז.).**

אסביר את התעקשותי ללמוד דווקא במוסד חרדי

ראשית, כמו שציינתי למעלה – עברתי תהליך ארוך ומייגע כדי להיות מי שאני היום. **זאת לא הוגן לכפות עליי ללמוד במקום שמתנהל בצורה שסותרת באופן מובהק את מי שאני היום מבחינת השקפה וחברה.**

שנית, לא מצאתי בכל הארץ מוסד לימודי נוסף שמלמד עבודה סוציאלית שהוא לכל הפחות בלתי מעורב (בנים ובנות). **האם אני חייבת ללמוד במקום שהוא מעורב רק בגלל שלמדתי בעבר באולפנה דתית-לאומית?**

בנוסף, גם מבחינה חברתית – בין השאר, בהתאם לאווירה במקום הלימוד מגיעים גם סטודנטים שמתאימה להם האווירה. **האם אני צריכה ללמוד במוסד בו מראש אני יודעת שלא אצליח ולא ארצה להשתלב מבחינה חברתית במשך לא מעט שנות לימודים?**

אני שוב מבקשת בכל לשון של בקשה, להתייחס ברצינות לפנייתי, ולא להעביר אותה כלאחר יד. אני מבקשת, לנסות שוב ולהבין באמת את המקום ואת הדרך בה בחרתי.

בברכה ותודה, (XXXXXX); מס' טלפון לחזרה: (XXXXXX)

²⁸ כאן מופיע שם של מוסד חרדי שמעניק תואר אקדמי בתחום

מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית
הטכניון – מכון טכנולוגי לישראל
טל. 04-8292329, פקס 04-8231889
קרית הטכניון, חיפה 32000
www.neaman.org.il